

1. INTRODUCCIÓ

El piano és un instrument que m'ha agradat des de ben petita. Vaig començar a tocar-lo als vuit anys amb una professora particular de piano en una escola de música, en la que em vaig iniciar als quatre anys en el llenguatge musical. Hi ha hagut èpoques de la meva vida en les quals he tocat més el piano que d'altres, però mai no ho he deixat. Sempre m'ha agradat tenir un piano a casa meva per tocar peces que m'agraden i desconnectar un moment de la realitat.

He pensat que fer el treball de recerca sobre el piano seria una bona decisió perquè el tema m'interessa molt i, a més, és una gran oportunitat per documentar-me més sobre l'instrument i els compositors més importants d'aquest.

De cara a la teoria, els meus objectius en aquest treball són:

- Conèixer els precedents del piano.
- Entendre com han influït els diferents períodes musicals al piano.
- Conèixer la complexitat del piano.
- Conèixer les peces més destacades dels compositors més importants de cada període.

De cara a la pràctica, els meus objectius en aquest treball són:

- Fer una composició i saber explicar els seus components i el seu significat.
- Extreure informació interessant i útil d'una entrevista a una professora de piano.
- Establir un tema de debat sobre com es deuen tocar les peces composades per a un determinat instrument i donar la meva opinió argumentada sobre aquest tema.
- Aprendre el procés d'afinació d'un piano.
- Contemplar pianos i els seus antecedents en el Museu de la Música de Barcelona.

2. TEORIA

2.1 Des de la cítara fins al piano modern

L'antecessor més antic del piano és la cítara, que és un instrument que va sorgir a l'Àfrica i el sud-est d'Àsia al voltant del 3000 a.C, a l'Edat de Bronze. La cítara estava formada per un conjunt de cordes disposades a certa altura sobre una petita taula. Amb les ungles o algun altre element punxant es pinçava les cordes, que començaven a vibrar per produir so.

Cítara (1875-1925)

A l'Edat Mitjana es van originar els primers instruments de corda que sonaven gràcies a un mecanisme. Aquests van ser el monocordi i el saltiri.

El monocordi és l'instrument posterior a la cítara. Constava d'una única corda que era molt més llarga que les de la cítara i que vibrava sobre una petita caixa de ressonància de fusta. Tenia un pont que es podia desplaçar per canviar de so, o bé ponts fixos, en el que hi havia un mecanisme de palanques o tecles que després donaria pas al clavicordi. Sobre aquest instrument Pitàgores va realitzar les relacions entre els intervals musicals.

Al segle IX, basat en la cítara, es va crear el saltiri, un instrument de forma trapezoïdal en funció de les diferents longituds de les seves cordes. Posseïa una rudimentària taula harmònica i petits ponts tonals. Es feia sonar l'instrument pinçant amb unes varetes que s'agafaven amb els dits. Entre els segles XIII i XIV, aquest punteig es va substituir per un sistema de tecles, a partir del qual s'originaria el clavicèmbal.

Saltiri (SXVIII)

Entre el segle XII i XIII va sorgir la idea d'interposar algun tipus d'aparell mecànic entre les cordes i els dits per poder tocar l'instrument més còmodament.

El clavicordi va ser un dels instruments que es va començar a tocar amb teclat. Era de corda percutida, feia vibrar les cordes amb un petit clau o agulla accionada al tocar les tecles. Després va aparèixer el clavicèmbal, que feia vibrar les cordes pinçant amb plectres.

Al voltant de l'any 1695, Bartolomeo Cristofori va construir un instrument de teclat i de corda percutida desenvolupat a partir del mecanisme del clavicordi. El va anomenar "pianoforte", "piano" vol dir fluix i "forte" vol dir fort. Li va donar aquest nom perquè era un instrument capaç de variar la seva intensitat segons la pressió que se li apliqués a les seves tecles. També podia fer una molt lleugera variació tonal. Constava d'unes peces de fusta amb forma de martells que colpejaven les cordes i les feien vibrar. Cristofori va introduir el sistema d'una corda als pianos l'any 1726. En lloc de produir un so metàl·lic i estrident com en el cas del clavicordi, efectuava un so més suau i dolç, ja que cada martell colpejava menys cordes de l'habitual.

Més endavant, Cristofori va solucionar un problema de disseny del piano. Va aconseguir que el martell se separe immediatament de la corda després d'haver-la colpejada, i així no esmorteir el so mentre aquesta vibrava gràcies als apagadors. També va fer que el martell no rebotés a l'arribar a la seva posició inicial per a que les notes poguessin repetir-se amb rapidesa.

Cristofori va canviar el sistema de pes del clavicèmbal per martells que colpejaven les cordes. L'exterior del pianoforte era igual al del clavicèmbal, però el sistema d'emissió del so era nou. Aquest instrument permetia graduar la intensitat, ja que al pressionar la tecla s'accionaven uns martells de fusta recoberts en un material més tou, i així el volum sonor no es veia afectat. Per al canvi de registre s'utilitzava el pedal de sordina, que al prémer-lo feia que el martell només toqués una corda de les dues que hi havia per nota, pel que el so estava més esmorteït. Encara no existia el pedal de ressonància, que consistia en anular la funció dels apagadors mentre el pedal estava accionat. És significatiu el fet que Cristofori dedicés els seus últims anys a construir clavicordis.

Gottfried Silbermann (1683-1756) va relançar el pianoforte i el va difondre per Europa Central. Silbermann va construir pianos amb un mecanisme quasi idèntic al de Cristofori. Aquests van ser provats per Johann Sebastian Bach l'any 1750. Li va demanar a Silbermann que fes pianos reforçant el volum del so en les vuitenes superiors i que alleugerís el mecanisme. Bach va convertir-se en l'Agent de vendes d'aquests pianos. Des del taller de Gottfried Silbermann es van desenvolupar les escoles de construcció de pianos alemanya i anglesa.

Silbermann va enfortir la caixa exterior, ja que l'estructura dels clavicèmbals no tenia la força suficient per aguantar la tensió que sofrien les cordes al ser percudides pels martells. Silbermann va tenir deixebles en Alemanya i fora d'aquesta, un d'ells va ser Christian Ernst Friederici (1709-1780), inventor, cap a 1750, dels pianos de taula i dels pianos verticals. Anglaterra també va ser un dels països pioners en el desenvolupament de pianos. A Londres, el 1768, es va construir el primer piano amb dos pedals, un de sordina i un altre de ressonància (accionant una palanca amb el genoll).

Johann Andreas Stein (1728-1792), un deixeble de Silbermann, va crear el piano vienès. Aquest constava de cinc octaves i exteriorment era semblant al d'un clavicèmbal amb un sol teclat. Al tocar les tecles, els martells s'orientaven cap al pianista.

Més tard, la firma anglesa Broadwood i la francesa Érard van fer progressar el pianoforte donant-li més potència i solidesa augmentant el gruix de les seves cordes i dels martells, i incorporant una caixa de ressonància amb una estructura metàl·lica. Érard va introduir, a més, un sistema de doble escapament del martell que permetia la repetició més ràpida d'una mateixa nota, i va recobrir els martells amb filtre, amb el que el so va resultar molt més arrodonit i suau.

En el segle XVIII i XIX van existir grans constructors de piano, la fama dels quals encara perdura. Són exemples el francès Camille Pleyel (1788-1855), gran amic de Chopin, o Heinrich Engelhard Steinweg (1797-1871).

El piano que Cristofori va desenvolupar tenia molta capacitat expressiva, donava la capacitat al músic d'obtenir el so i forma que volgués segons com pressionés i sentís les tecles. Per obtenir un so brillant i de gran volum s'havien de fer moviments ràpids i bruscos, i per obtenir menys volum i dolçor s'havien de fer moviments lents i suaus.

Bartolomeo Cristofori va construir al voltant de vint pianos al llarg de tota la seva vida, encara que es conserven solament tres d'ells, el més antic dels quals es troba en el Museu Metropolità d'Art de Nova York i data de 1720.

El pianoforte més antic del món (1720)

Les primeres composicions específiques per a pianos van ser les *12 sonates de Giustini*, en el 1732.

Johannes Zumpe i Americus Backers, deixebles de Silbermann, van desenvolupar el piano de Cristofori, encara que conservant el mateix mecanisme. Aquestes diferències després més evolucionades es van convertir en el que avui s'anomena "Mecanisme anglès". Stein, també deixeble de Silbermann, va fer modificacions en el mecanisme d'un dissenyador anomenat Schröter. Més tard es va anomenar com "Mecanisme alemany o Véns".

Entre els anys 1760-1830 va haver una gran expansió en la construcció de pianos. Henry Walsh va fer el primer concert de piano, l'any 1762 a Dublín.

El 1810 Sebastià Erard va dissenyar el mecanisme de pedals del piano. Més tard, en l'any 1874, Sostenuuto el va perfeccionar.

En 1880, Steinway va obrir una sucursal a Hamburg començant a barallar el mercat europeu amb els seus dos forts contrincants: Bechstein i Blüthner. Els pianos del 1880 ja es diuen pròpiament pianos moderns, i són els que coneixem avui dia. L'esplendor a nivell expansiu del piano va arribar en el segle XIX, quan el clavicèmbal va deixar de ser important.

Des del primer pianoforte fins als pianos moderns hi ha hagut una sèrie de canvis que han anat millorat l'instrument al llarg dels segles. Els pianos moderns consten de materials de més qualitat per obtenir un so més afinat i intens, tenen també més notes per poder augmentar la seva capacitat musical i un disseny que tot d'una permet donar una millor actuació. Tot i així, la construcció base i la idea d'intensitat és la mateixa.

Els instruments que van des de la cítara fins al piano actual comparteixen els elements bàsics: bastidor, esquelet, una o més cordes i una caixa o taula encarregada d'amplificar el so que produeixen les cordes.

2.2 Els precedents del piano

2.2.1 El clavicordi

El clavicordi és un instrument musical europeu de teclat, de corda percutida i so molt suau desenvolupat a partir del monocordi medieval. Es va originar a finals de l'Edat Mitjana a Anglaterra al voltant del 1300. Va tenir una presència fluctuant fins a principis del segle XIX.

El clavicordi es va utilitzar molt entre el segle XVI i el XVIII com a instrument solista. No es solia tocar en conjunts de cambra perquè tenia un so massa tènue, sense gaire intensitat.

El monocordi medieval, un instrument dedicat a l'estudi de l'altura del so i l'ensenyança del cant, és la base del clavicordi, ja que aquest és un monocordi amb un teclat incorporat. Va ser descrit en el segle XII amb el nom de "manicordium". Johannes de Muris, un dels teòrics més importants del seu temps, explica en la seva "Música especulativa" (1323) una espècie de monocordi de 19 cordes adossat per un costat a un petit teclat. L'instrument era petit i formava un rectangle. Fins a mitjans del segle XV no es va generalitzar el terme "clavicordi" per a designar aquest instrument.

La incorporació del clavicordi a la música culta va ser ràpida, ja que, tant cortesans com eclesiàstics, tenien predilecció per aquest instrument. Al llarg del segle XVI, compositors com Antico, Willaert o Attaignant van escriure obres per a aquest

instrument, i l'il·lustre musicògraf, Sebastian Virdung, va donar-li especial atenció en el seu llibre titulat "Música Getutscht" (1511).

Durant el segle XVII, el clavicordi va tenir molta importància en la música, al igual que el clavicèmbal. En el segle XVII el seu ús va decreixer considerablement en els Països Baixos, França i Anglaterra, al contrari que a Espanya i Alemanya. A Espanya es tenia una inclinació cap al so delicat i tènue de la guitarra i de la viola de mà, i per això també els agradava molt el clavicordi. Degut al seu so dèbil, va haver de ser relegat de les agrupacions orquestrals. Pràcticament des de la primera meitat del segle XVII es va dedicar a la música de caràcter solista i a l'acompanyament del cant. S'utilitzava d'instrument pedagògic en moltes famílies degut a les seves reduïdes dimensions i el fet que fos relativament econòmic.

Les noves directrius estètiques a principis del segle XVIII van propiciar un canvi en la història del clavicordi, sobretot a Alemanya, on va abandonar el seu paper d'instrument destinat a la música domèstica per convertir-se en un instrument apreciat en l'expressió del nou art, intimista i de llenguatge senzill, contrari al que havia estat emprat en el Barroc fins al moment. Aquest nou estil, sorgit en un període que més tard es va anomenar "època de la sensibilitat", va encaixar perfectament amb el clavicordi. Aquest podia fer el "balancement", que és una tècnica que consisteix en provocar una vibració, obtinguda al pulsar de manera balancejada el dit sobre la tecla. Carl Philipp Emanuel Bach, fill de Johann Sebastian Bach, va ser un gran compositor d'obres per a clavicordi, d'entre les que destaquen les *Sonaten für Kenner und Liebhaber* (1779).

La sonoritat del clavicordi va ser molt apreciada en els segles XVI i XVII i part del XVIII, fins la seva progressiva substitució pel pianoforte. El clavicordi va quedar en desús a finals de la dècada de 1890. Però Arnold Dolmetsch, que era un músic francès fabricant d'instruments musicals, va tornar a popularitzar-lo.

Tot i el resorgiment del clavicordi i l'estima que alguns compositors li van mostrar (per exemple, C.P.E. Bach va dir que el clavicordi tenia majors virtuts pedagògiques que el

pianoforte), l'instrument va caure en desús. Això va passar principalment per la seva dèbil sonoritat i falta d'intensitat respecte el piano.

Actualment, el clavicordi ha recobrat l'interès dels músics gràcies a constructors com Alan Turner. Avui dia hi ha molts tallers de clavicordis arreu del món i en els últims 70 anys s'han trobat més de 400 gravacions.

Mecanisme

El clavicordi és l'antecedent directe del piano degut al seu mecanisme. Al contrari del clavicèmbal i el pianoforte, el clavicordi no té pedals. Les seves cordes es percudeixen gràcies a un senzill mecanisme que consisteix en una palanca unida a un extrem de la tecla. A l'altra extrem es troba una pua de metall fixa, normalment de llautó, denominada "tangent", la qual entra en contacte amb la corda per la seva part inferior al pulsar la tecla. Segons on la tangent colpegi la corda, s'escoltarà una nota o una altra. El mecanisme del clavicordi permet una major modulació del so que en el clavicèmbal.

Les cordes del clavicordi estan en paral·lel al teclat. Al tocar les tecles, les peces metàl·liques queden en contacte amb la corda mentre està vibrant. Les vibracions es transmeten a través dels ponts a l'altaveu. Quan el martell se separa de la corda, el clavicordi deixa de sonar.

A diferència del clavicèmbal, en el clavicordi les cordes tenen la mateixa longitud. La extensió del seu teclat va anar evolucionant amb el temps. Fins al segle XVIII va existir un tipus de clavicordi anomenat "lligat". Les seves cordes vibraven només des de la part que va del punt de contacte de la peça de llautó al pont de la taula harmònica. Les cordes podien ser atacades per varies tangents i així emetre una mateixa corda varies notes.

Els clavicordis grans tenen un parell de cordes per a cada nota del teclat. Alguns també tenen un segon conjunt de cordes per dotar l'instrument de més riquesa sonora.

El clavicordi té resposta al tacte, és a dir, permet variar dèbilment el volum de l'instrument en funció de la intensitat que se li empra. Si modifiquem la força dels dits sobre les tecles mentre la tangent roman sobre la corda corresponent, es provoca un

petit vibrato conegut com “Bebung”, que vol dir “tremolor” en alemany. També es pot modular el so fent unes subtils variacions de timbre i dinàmica.

Moltes vegades s'utilitza el sistema “clavicordi trastejat”, en el qual es comparteix una corda amb diferents martells, degut a que les cordes vibren des del pont només fins on està el martell. Això fa que hi hagi menys cordes i, per tant, facilita la construcció, encara que no es sol afegir més de dues notes a cada corda. Però té un desavantatge, i és que hi ha determinades notes que no es poden tocar juntes pel simple fet que estan assignades a la mateixa corda. Per això, en la època a la que pertany aquest instrument, es procurava que en les peces aquestes notes no es toquessin juntes.

2.2.2 El clavicèmbal

El clavicèmbal és un instrument musical de teclat de cordes pinçades ordenades segons la seva longitud i tensades entre dos punts damunt d'una caixa de ressonància, semblant a una arpa col·locada horitzontalment. Pot tenir un, generalment dos o fins i tot tres teclats. Està format per 49 tecles.

El clavicèmbal es tocava tant sol com en conjunt. Va ser l'instrument de teclat preferit dels músics barrocs, va tenir molta importància en la música d'aquesta època, en la que va participar primordialment en tres especialitats: la direcció orquestral, la execució del baix continu i com a instrument solista.

Els primers clavicèmbals es van construir durant el Renaixement, a Itàlia a mitjans del segle XV i XVI, especialment en el segle XVII, però va ser a Flandes on aquest art va

triumfar plenament, principalment de la mà de la família Rückens, que va incorporar un segon teclat. Es diferenciaven així dels clavicèmbals italians, que constaven d'un únic teclat. El teclat va anar allargant-se amb el temps. La distància generalment era de quatre a cinc octaves, encara que alguns clavicèmbals italians i espanyols del segle XVIII van arribar a tenir cinc octaves i dues notes.

L'origen del clavicèmbal es troba en el saltiri grec (psalterion), que és una caixa de fusta amb forats de ressonància. Es construïa en fusta d'abet, faig, auró o til·ler entre d'altres... Els primers clavicèmbals eren saltiris als que se'ls hi havia agregat un petit teclat, cosa que va succeir durant el segle XIV, instrument que va rebre el nom llatí "eschacherium". Es creu que aquest nom deriva del nom flamenc "schachebrett", que vol dir "punta de ploma". En els clavicèmbals o eschacheriums, les cordes eren polsades per puntes de ploma, generalment de corb. Al segle XV, el clavicèmbal va deixar de ser portàtil i es va augmentar la seva mida.

Més tard va aparèixer el clavicèmbal de dos manuals, que afegia volum i expressivitat a l'anterior. Durant el segle XVII es va utilitzar aquest model, que es va desenvolupar principalment a França al segle XVIII. Es van construir els clavicèmbals amb una octava (vuit notes) més. Aquest últim es considera com la base per construir els clavicèmbals moderns. Al costat de l'òrgan es va convertir en el principal instrument dels segles XV al XVIII.

En el segle XVII el clavicèmbal va deixar d'utilitzar el baix continu degut a que ja contava amb una major potència sonora. En la primera meitat del segle XVIII, es va utilitzar el clavicèmbal per a tocar en l'orquestra i dirigir-la, pel que se'l va dotar de cordes més gruixudes i de caixes acústiques més voluminoses. El seu repertori, que era noble i molt ampli, va anar reduint-se cap a finals del segle XVIII fins que va ser desplaçat al voltant del 1760 a causa de la predilecció dels compositors per un nou instrument: el piano. La monumentalitat d'algunes obres per a clavicèmbal, com les *Variacions Goldberg* o *El clave ben temperat*, les dues de Bach, o la magnitud de sonatas i concerts escrits per a aquest instrument durant el segle XVIII han fet que molts pianistes actuals les incorporin al seu repertori.

A finals del segle XIX i principis de segle XX, el clavicèmbal va ser rescatat de l'oblit gràcies a la pianista, clavecinista i professora de l'instrument Wanda Landowska, creadora de "l'Escola de Música Antiga de París". Va interpretar antigues obres per a clavicèmbal i va encarregar obres noves a autors com Manuel Falla. També va voler que es construïssin clavicèmbals moderns, i això va fer que la gent tornes a interessar-se per l'instrument.

Mecanisme

Sobre l'extrem oposat al que es toca cada tecla hi ha una pua de ploma d'oca, de corb o de còndor, que s'anomena plectre. Aquest es troba en una peça de fusta, curta i estreta i col·locada verticalment que consta d'una llengüeta amb un bec, anomenada martinet. Al prémer una tecla, els seus plectres corresponents (que solen ser dos o tres) fan pujar la llengüeta que pinça lateralment la corda i la fa vibrar produint un so, una nota. Les puaes del clavicèmbal perden el contacte amb la corda mentre aquesta vibra. Les cordes que fan els sons més greus són de coure i llautó, i les altres de ferro i d'acer. Per a que les cordes parin de sonar s'utilitzen uns apagadors de filtre.

Aquest instrument no és capaç de fer canvis de volum variant la intensitat amb la que es polsa les tecles. Només s'aconsegueix un canvi de volum agregant registres o acoblant-los. Tot i així té un so molt peculiar i bonic.

Existeixen dues variants del clavicèmbal. Són més petits i cada tecla està només assignada a una corda. Són:

- La **espineta**: es va difondre sobretot a Alemanya i a Itàlia i es va utilitzar principalment per acompanyar la veu femenina en els segles XVII i XVIII.

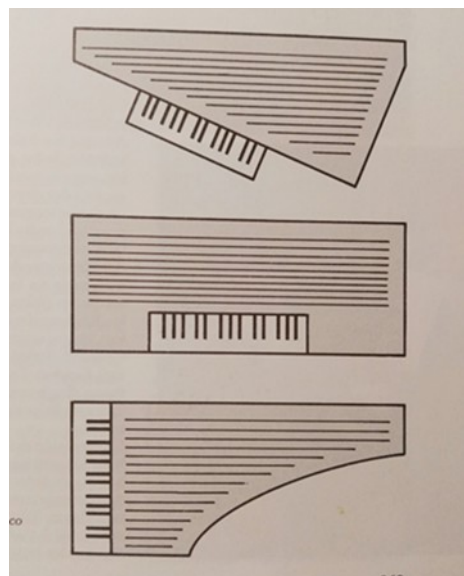
- El **virginal**: va ser important en els Països Baixos i en l'Anglaterra dels segles XVI i XVII.

Espineta

Virginal

Espineta

Virginal

Clavicèmbal

2.3 El piano en els diferents períodes històrics

2.3.1 El Barroc

El Barroc musical és una etapa que comença el 1600 i acaba el 1750, amb la mort de Johann Sebastian Bach. La seva música es caracteritza per voler destacar, ressaltar el dramatisme i utilitzar un estil expressionista.

És en aquest període quan es consolida el mètode d'escriptura de pentagrames, les claus, les alteracions, les figures musicals i el ritme. Apareix el baix continu, que ajuda harmònicament a fer la melodia. El Barroc consta d'una música carregada i poc memoritzable. El contrapunt (melodies independents) és la característica més destacada d'aquest període. El clavicèmbal sorgeix en aquesta època. És un instrument dotat d'una brillant sonoritat característic per a l'execució del baix continu durant els segles XVII i XVIII.

Com a innovació, els músics comencen a expressar els seus sentiments i emocions, encara que també es toca música sacra degut a que l'església segueix tenint un paper molt important en la societat. És un procés en el qual la música és dedicada a Déu, però també a l'aristocràcia; al rei i als prínceps. Primerament no es reconeix als bons músics com a éssers extraordinaris, sinó que es dediquen a tocar per als nobles o a ser mestres d'església.

Hi ha baix continu, és a dir, la part de l'acompanyament de les peces no estan escrites i desenvolupades en la seva totalitat, sinó no només de forma abreujada mitjançant un codi de xifres, o de notes, que l'instrumentista ha de conèixer per poder interpretar. La habilitat i pràctica de la seva lectura implica un cert grau d'improvisació i una relativa llibertat en la interpretació i desenvolupament a partir dels acords. Per aquest motiu, la execució d'una obra que tingui la part del baix escrita en baix continu pot ser molt diferent, sempre dintre d'uns cànons establerts, segons les habilitats que manifesti cada intèrpret. La funció del baix continu és sostenir, reforçar, ressaltar i, especialment, mantenir la unitat de les distintes veus i línies melòdiques a les que acompanya, evitant possibles vuits harmònics. Es va originar degut a la importància que se li volia donar a la melodia, que era cuidada, variada i ornamentada. Va sorgir en un període en el que

van veure la llum l'òpera, l'oratori, la cantata, i en el que l'estil instrumental va emancipar el vocal, igualant-lo en importància. L'ús del baix continu va ser molt comú al llarg del període barroc, fins el punt d'anomenar-lo "era del baix continu". Podem apreciar el seu ús en les *Pasions de Bach*. En aquestes obres, el clavicèmbal, com integrant de la orquestra, interpreta el baix continu. També es pot observar en els *Concerts de Brandenburg* de Bach, o en les òperes dels segles XVII i XVIII.

Els instruments característics per a la pràctica del baix continu al llarg dels segles XVII i XVIII van ser els de teclat, especialment el clavicèmbal. El clavicembalista interpretava, generalment, la melodia escrita per al baix amb la mà esquerra, mentre que la mà dreta anava completant els acords que estaven indicats en la partitura per mitjà del "xifrat". L'intendent tocava amb la mà esquerra els acords que sustentaven la melodia, que tenia una línia traçada i ornamentada bàsicament per la mà dreta. Alguns dels grans músics de l'època van escriure tractaments en profunditat sobre l'ús del baix continu. La col·lecció titulada "Clavierbüchlein von Anna Magdalena" que Bach va dedicar a la seva segona esposa en 1722 és de gran importància.

A mitjans del segle XVIII, el baix continu va començar a desaparèixer, fins quedar substituït per altres formes d'escriptura i interpretació. Es tractava d'una harmonia més simplificada, era un nou tipus d'estètica musical. Per al principi del Classicisme, el baix continu era massa carregat i rígid. En les partitures es va començar a escriure totes les notes que s'havien de tocar en cada peça.

Johann Sebastian Bach

Johann Sebastian Bach va néixer el 21 de març de 1685 a Eisenach, i va morir el 28 de juliol de 1750 a Leipzig. Va ser l'epíleg del Barroc i, en general, un dels compositors més brillants de tota la història de la música. Se'l considera "el pare de la música".

Era fill de Johann Ambrosius Bach i Maria Elisabeth Lämmerhirt. Va ser introduït en l'art musical pel seu pare, que era Hausmusicus (músic municipal) de Eisenach, i pel seu tiet, organista i compositor Johann Christoph Bach. Encara que la família Bach tenia una posició econòmica més aviat modesta, això no va impedir que proporcionessin als seus fills una acurada educació. Johann Sebastian va estudiar a la "Lateinschule", una escola en la que s'ensenyava en llatí i les classes eren dedicades a aquells nens que se'ls volia donar una formació superior.

La religió i la música eren factors fonamentals per als Bach, els quals van influir notablement en Johann Sebastian Bach. Johann va interessar-se per la música i va demostrar qualitats excepcionals en aquest àmbit. Admirava a Dietrich Buxtehude, compositor i organista del segle XVIII, i el va influir enormement.

Bach va haver de viatjar amb el seu germà a Ohrdruf a causa de la mort dels seus pares. Es van instal·lar amb el seu germà gran, Christoph, que va ser un segon pare per

a ells. Bach va seguir formant-se musicalment: Li agradava molt estudiar teoria, progressava tècnicament amb l'òrgan, s'interessava per l'estudi de noves obres i dedicava temps a cantar, ja que tenia una preciosa veu de tiple. De fet, els seus primers i petits ingressos econòmics van ser perquè el van acceptar en el cor de l'escola.

Amb quinze anys va decidir marxar de l'internat d'Ohrdruf. Va caminar uns 350 km sol i a peu a Lüneburg (al nord d'Alemanya), on li havien dit que podia satisfer els seus desitjos de progressar en el camp de la música. Va començar a treballar com a cantor soprano en el cor de "Ritterakademie".

Bach pensava rebre llicències de Georg Böhm, un organista que estava vivint en Lüneburg en aquell moment. Poques setmanes després d'arribar a la ciutat, Bach va canviar de veu i va haver de deixar el cor. Va començar a donar classes de violí i a tocar l'òrgan en cerimònies religioses i profanas per poder tenir un mitjà de suport per viure i seguir estudiant.

L'any 1702, Bach va acabar els seus estudis mitjans i va començar a buscar treball estable. Va trobar un bon treball com a violinista en la cort del Duc Weimar, on també suplia a l'organista en casos de necessitat. Aquest treball li donava força estabilitat econòmica, però ell no es veia satisfet. Amb 18 anys va ser escollit per ser el nou organista de la "Neukirche" de Arnstadt.

Les innovacions musicals de Bach van causar un escàndol en els burgesos de Lüneburg. Una acta de l'Ajuntament posa de manifest el seu descontent davant d'una música que introduïa "moltes i sorprenents variacions, mesclant les melodies amb sons estranys...i passant d'un to a un altre." S'advertia Bach de que composes una música més tradicional per a no "confondre els fidels". Davant d'aquesta indesitjable situació, Bach va decidir buscar un nou treball. El 1706, a Weimar, va quedar vacant la plaça d'organista de l'església de San Blas de Mühlhausen, i se li va oferir assumir aquest post de treball amb condicions econòmiques avantatjoses. Bach va traslladar-se ràpidament a aquesta ciutat. De seguida va tornar a tenir enfrontaments amb el "Consell Parroquial de Mühlhausen" degut a la seva "música revolucionària". Encara que gràcies als seus bons contactes i estima que la gent li tenia, va poder trobar fàcilment un altre treball,

el d'organista de la cort de Weimar, on guanyava més diners i es portava molt bé amb el duc Wilhelm Ernst, un home profundament religiós i amant de la música.

Bach va traslladar-se l'any 1708 a Weimar, on va poder relaxar-se i dedicar-se seriosament a la composició. Per a l'església va compondre les primeres grans composicions d'òrgan i per als concerts profans o "de cambra", les de clavicèmbal.

Amb els anys, la relació entre el duc i Bach es va anar deteriorant fins a trencar-se l'any 1716, quan va morir el "Kapellmeister" i el duc no va voler donar-li el seu post a ell. Però va trobar el post de "Kapellmesiter" de la cort de Köthen, regida pel príncep Leopold von AnhaltKöthen. El 1717 va accedir a aquest treball, pel qual cobrava un sou bastant superior a l'esperat. El príncep era extraordinàriament culte i amant de la música. Aquest preferia la música profana a la religiosa, característica a la que va haver de cenyir-se el compositor. En aquests anys Bach va compondre els *sis Concerts de Brandenburg*, els *tres Concerts per a violí*, i molta música de cambra per a instruments solistes i música per a clavicèmbal.

Després de la mort de la seva esposa i un dels seus fills, Bach va viatjar a Hamburg, deixant el post de "Kapellmeister", que no el satisfieia degut a l'excés de música profana. En Hamburg va conèixer a Anna Magdalena, la segona dona amb la que es va casar. La relació de Bach amb el príncep es va refredar encara més degut a la influència que la seva dona, exempta a la música i a la cultura, li va transmetre. Bach va anar-se'n de Köthen quan va poder. Als dos anys va ocupar la vacant de la plaça de Kantor de l'església de Santo Tomás de Leipzig, on va aconseguir un sou superior al que guanyava quan era "Kapellmesiter".

En Leipzig va començar el període més gloriós de l'activitat de Bach com a compositor. Durant els 27 anys que va estar allà, va realitzar la part més important de la seva obra creativa. Com ja li havia succeït abans, les relacions de Bach amb els estudiants no eren gaire satisfactòries, el que va provocar enfrontaments amb els membres de "l'Ajuntament de Leipzig". Aquestes dificultats el van amargar profundament, i el van fer refugiar-se cada vegada més en la seva família i la composició. Dos dels seus fills, Johann Christoph Friedrich i Johann Christian, van ser músics destacats.

Amb el pas dels anys, l'aïllament musical de Bach va ser cada vegada major. Molt lluny de "l'estil galant" que començava a imposar-se (i del que els seu fill menor, Johann Christian, seria figura important), Bach va ser atacat d'obsolet, quan en realitat estava escrivint les seves obres més sublimes.

En els últims anys de la seva vida, va anar perdent paulatinament la vista a causa d'unes cataractes. Es va sotmetre a desafortunades intervencions quirúrgiques que van acabar de completar el seu procés d'aïllament.

Va morir als 65 anys, rodejat de la seva dona i alguns dels seus fills. La seva última petició va ser escoltar música. Va morir mentre els membres de la seva família entonaven el coral *Davant del teu tron em presento*, que ell havia compost.

Tots els gèneres, menys l'òpera, van ser tractats per Bach, i deuen al seu geni aspectes fonamentals de la seva estructura i evolució. El llarg catàleg de la seva obra, el *Bach-Werke-Verzeichnis* (Leipzig, 1950), que sol abreviar-se com *BWV*, està format per 1087 números d'Opus, xifra que dona idea de la seva extraordinària capacitat creadora.

La obra per a clavicèmbal de Bach és molt important, entre les que es troben dues col·leccions de caràcter didàctic, la primera escrita per al seu fill gran, Wilhelm Friedemann, en 1720, i la segona per a la seva esposa Anna Magdalena, en 1722-1725. S'ha de mencionar també l'*Ària amb 30 variacions*, *BWV 988*, més coneguda com *Variacions Goldberg*. Encara que el màxim triomf de Bach en l'estudi i l'ensenyança d'aquest instrument el constitueixen 20 preludis i fugas de *El clavicèmbal ben temperat* (*Das wohltemperierte Clavier*, *BWV 846-869*) publicat en 1722. Vint anys més tard Bach va repetir l'experiència amb una nova part consistent en altres tants preludis i fugas, que porten els números de catàleg *BWV 870-893*.

Bach va tenir el seu primer contacte amb el món de l'orquestra a través de la transcripció i adaptació al clavicèmbal i a l'òrgan de concerts i altres obres instrumentals d'altres compositors (Vivaldi, Marcello, etc.). En la seva obra a orquestra destaquen els sis *Concerts de Brandemburg*, *BWV 1046-1051*, escrits entre 1711 i 1721 i dedicats en 1721 al "margabre de Brandemburg". Va fer també concerts per a violí, Suites. En l'apartat de música de cambra s'inclouen les composicions per a instrument

solista, concretament per a violí, violoncel, flauta i viola gamba, o sense acompanyament). Entre aquestes destaquen les *3 Sonatas i 3 Partitas per a violí sol*, de gran virtuosisme i molt denses de contingut estètic; les *6 Suites per a violoncel sol*, concebudes segons una base comú consistent en un preludi i els quatre moviments típics de la suite, encara que Bach també va introduir menuets, bourrées i gavotes; les *6 Soanatas per a flauta i clave* i les *3 Sonatas per a clavicèmbal i viola da gamba*. Totes les obres de cambra van ser escrites durant el període de Kötchen (1717-23). També es va dedicar a la música coral i vocal, va fer 200 cantatas de tema religiós i moltes altres de tema profà. Va compondre cinc *Pasions*, encara que només es conserven dos, la de *San Mateo* i la de *San Juan*. Va fer tres oratoris: El de *Nadal*, el de *Pascua* i el de *l'Ascensió*. Entre les obres escrites en llatí, destaquen la *Misa en si menor*, una de les més boniques de tots els temps, i el *Magnificat*. Bach també va compondre un nombre considerable de motetes, corals, etc. Al final de la seva vida, va donar nova sabia al gènere del cànon, el procediment contrapuntístic més estricte, així com la fuga. En aquests apartats va crear la música més visionària i profunda que mai s'hagi vist. Destaquen *L'ofrena musical* i *L'art de la fuga*.

Bach va compondre moltes obres per a clavicèmbal: Petits preludis, fuguetes, invencions, simfonies, suites angleses, suites franceses, partitas, concerts, etc. D'elles van destacar *Les variacions Goldberg*, *L'Art de la Fuga* i *El clau ben Temperat*. Aquesta última obra va suposar una novetat per a la música de clave perquè anava adreçada a qualsevol tonalitat. Bach utilitza el sistema del temperament, que divideix l'escala en dotze semitons iguals.

2.3.2 El Classicisme

El classicisme és l'època de la Il·lustració, un moviment intel·lectual promogut per la burgesia i la petita noblesa que vol expandir la cultura i el racionalisme arreu del món. En l'àmbit musical es refereix a l'estil de música culta europea que es va desenvolupar aproximadament entre 1750 i 1825, sent els màxims representants Wolfgang Amadeus Mozart i Joseph Haydn. És un període que es troba entre el Barroc i el Romanticisme. El

pianoforte va ser l'instrument més important d'aquest període perquè encaixava perfectament amb el seu propòsit.

La música va deixar de tocar-se en esglésies i palaus i va començar a tocar-se a les cases dels burgesos o en espectacles públics. Cada vegada més i més gent s'interessava per la música.

La música del Classicisme va establir els fonaments de tota la música posterior. Mozart, Haydn i Beethoven de la primera època pertanyen a aquesta etapa, i són tres dels músics més extraordinaris de la història de la música. Entre 1740 i 1760 van morir els últims grans artistes del Barroc. En aquestes dues dècades es van donar destacats canvis socials que van donar lloc a una nova societat amb una concepció estètica diferent.

El desgast d'una certa estètica sol desembocar en una posició totalment radical. Per això, pot establir-se que existeixen dos tipus de tendències, la primera identificable amb el Classicisme, és a dir, amb el culte a la bellesa i la senzillesa, i l'altra amb la seva antítesis: les formes apassionades i la complexitat i, a diferència de la claredat clàssica, obscures. Aquestes tendències es van alternant al llarg del temps. El Classicisme musical es troba entre dos èpoques contràries, el Barroc i el Romanticisme.

L'art barroc musical s'havia desenvolupat en el marc d'un Estat totalitari i absolutista, en el que l'art servia a la cort per engrandir-la i enaltir-la. El segle XVIII, anomenat Segle de Les Il·lums, va contemplar el naixement d'una sèrie de corrents humanistes, liberals, cosmopolites i, sobretot, populistes.

El Classicisme es va centrar en meravellar al públic, sense la necessitat que fossin experts per entendre la música. Degut a això, aquest període desencaixava totalment amb les normes musicals i complexitats contrapuntístiques del Barroc, així com la elaboració de les harmonies. La gent amb un poder econòmic més baix va començar a tenir accés a la música, que es va convertir en una necessitat per a tothom. Carl Philipp Emanuel Bach va assentar les bases del Classicisme. La forma clàssica per excel·lència va ser la sonata.

Van ser instruments molt importants en aquest període el pianoforte i el clavicèmbal. Aquest últim s'havia utilitzat com acompanyant en l'execució del baix continu, però en aquesta època, es va convertir en el protagonista de moltes obres.

Característiques principals:

- Triomf en la melodia acompanyada. La veu aguda fa la melodia, que predomina sobre l'harmonia d'acords.
- Melodies senzilles, alegres i memoritzables.
- Utilització de la pregunta-resposta musical. Frases simètriques de vuit compassos, en les que quatre compassos són la "pregunta", i els altres quatre la "resposta".
- Recerca del llenguatge musical basat en l'ordre, la unitat, la simetria i l'equilibri.
- El baix continu perd protagonisme i el seu objectiu és potenciar la melodia. Es fa un acompanyament arpegiat i la velocitat amb la que es canvien d'acords és més lenta que en el Barroc. Harmonies clares, funcionals i consonants.
- La música té una tonalitat més aviat major que menor, pel que és més alegre. S'utilitzen tonalitats amb més alteracions que en el Barroc. Es consolida la tonalitat plena.
- Ritme molt clar i regular, regit per l'harmonia i allunyat de l'estil contrapuntístic.
- Es puntualitza més en les partitures la manera en que s'ha de tocar les peces, afegint varietat de dinàmiques i articulacions.
- S'estableixen les formes musicals iniciades en el Barroc: la simfonia, la sonata i el concert clàssic. La sonata es toca amb més llibertat en l'estructura interna de la partitura.
- Equilibri entre el sentiment i la raó.
- Proporció, claredat, serenitat i elegància.

Wolfgang Amadeus Mozart

Wolfgang Amadeus Mozart va néixer el 27 de gener de 1756 a Salzburg i va morir el 5 de desembre de 1791. Va ser un compositor i pianista austríac considerat una icona del Classicisme, des del segle XVIII fins avui dia.

L'obra mozartiana abasta tots els gèneres musicals de la seva època i inclou més de sis-centes creacions, majoritàriament reconegudes com a obres mestres de la música simfònica, concertant, de cambra, per a piano, operística i coral, aconseguint una popularitat i difusió internacional.

Mozart va ser un compositor versàtil, es va dedicar a cada gènere. Va fer obres simfòniques, òpera, estudis, serenates, música de cambra, etc. En aquest últim gènere s'hi troben sonates, quartets i quintets de corda, entre d'altres. També va fer música religiosa, com les misses, i música per a diferents instruments. Mozart es va atrevir a millorar tècnicament les formes establertes i dotar-les d'emoció. Va desenvolupar i popularitzar el concert per a piano clàssic.

Mozart era una persona molt sociable amb un esperit alegre, creador i esperançat tot i la certesa d'una mort prematura. Va viure una plenitud comparable a la dels artistes més longeves encara i haver mort tan jove. No va ser un gran innovador o el creador d'una escola, però va ser un geni que va aconseguir fer la síntesis més meravellosa de, fins i tot, els llenguatges musicals més contradictoris.

Mozart es va interessar ràpidament per la música. Tenia una facilitat prodigiosa per tocar el piano i el violí. Amb només cinc anys va començar a compondre peces que després tocava davant dels reis i la gent adinerada. Amb disset anys va començar a treballar com a músic a la cort de Salzburg. Al cap de pocs anys el van acomiadar d'aquest treball, i va decidir anar-se'n a viure a Viena l'any 1781. Aquí és on va començar a ser admirat per la gent i va adquirir una fama a nivell europeu.

El seu pare, Leopold Mozart, va assabentar-se de l'habilitat al piano del seu fill, i va decidir abandonar la seva carrera com a compositor per ajudar-li a trobar una gran oportunitat com a pianista. Va viatjar amb ell per tota Europa per a que toqués el piano davant de diferents públics, amb l'esperança de que algun noble el contractés o el posés en una cort. Encara que això no va succeir, en aquests viatges Mozart va adquirir una mica de reconeixement, experiència i inspiració per al que esdevindria més endavant.

L'únic mestre de música de Wolfgang Amadeus Mozart va ser el seu pare, Leopold Mozart. Des de petit el seu pare es va obstinar en que fes gires per tota Europa, i això, sumat a la seva freqüència a posar-se malalt, li va provocar un fort esgotament i una depressió.

Al tornar Leopold amb el seu fill a Salzburg, l'emperador Josep II va quedar tan sorprès i meravellat per les facultats del petit Mozart que li va proposar que compongués una òpera. Li va fer cas, i amb onze anys va acabar l'òpera, que va anomenar *La finta semplice*.

Als quinze anys, després d'haver viatjat a Itàlia amb el seu pare per conèixer una mica més l'òpera, va compondre l'òpera *Mitridate, re di Ponto*.

Mozart fa distingir en les seves òperes la classe social i condició dels seus personatges. Els nobles tenen un cant refinat que no expressa els sentiments, el poble senzill en canvi, tenen un cant semblant al de les músiques populars. Les seves òperes més importants són: *La Nozze di Figaro*, *La Flauta Màgica*, *La Reina de la nit*, *Don Giovanni*...

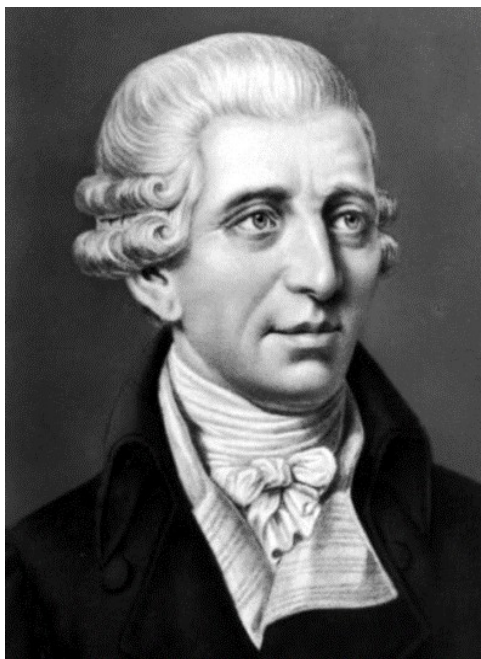
La seva música es caracteritza per l'equilibri, la claredat i l'elegància. Les seves peces reflecteixen un estil serè i transparent ple de màgia que ens invita a submergir-nos en elles i gaudir d'una manera especial. Fins i tot les obres més "simples" en visió de la seva delicadesa, amaguen un talent i treball excepcional. Les seves obres més importants són: la *Sonata per piano nº 11 en La Major*, *Simfonia nº 40 en Sol menor*, *Sonata per a piano 12 en Fa Major* entre d'altres.

Als dotze anys, Mozart ja havia escrit la partitura escènica *Bastienne*, K. 50, als tretze, les *Mises* K. 65 i K. 66 i la *Serenata*, K. 100. Als catorze, l'admirable *Quartet en sol major*, K. 80 (1770), i abans dels setze anys ja havia compost moltes simfonies, com la *Simfonia nº 18 en fa major*, K. 130 (1772). Va entrar en la maduresa artística amb les seves *Simfonies* K. 183, K. 200, K. 201 i K. 202 i sis *Quartets*. Entre 1775 i 1776 va fer també quatre importants concerts per a piano: *nº 6 en si bemoll major*, K. 238, *Nº 7 en fa major*, K. 242, *N.º 8 en do major*, K. 246 i *N.º 9 en mi bemoll major*, K. 271. Són importants també els *Concerts per a piano* que va compondre entre 1782 i 1784.

Els tres últims anys de la vida de Mozart van estar plens de problemes econòmics i altres dificultats. En 1788, només en sis setmanes va compondre les seves tres últimes simfonies: *la N.º en mi bemoll*, *la N.º 40 en sol menor* i *la n.º 41 en do major*, *Júpiter*. A continuació, Mozart va començar l'elaboració de la seva última obra, el *Requiem*, que es va trobar interrompuda per la seva mort. El dictamen mèdic estableix que va morir per una febre reumàtica.

Haydn

Franz Joseph Haydn va néixer el 31 de març de 1732 a Rohrau, Àustria, i va morir el 31 de maig de 1809 a Viena. Va ser un compositor i pianista austríac. És un dels representants del Classicisme musical.

Haydn va estar en el cor de la catedral de Viena, on va estar deu anys com a cantor de San Esteban, fins que va ser acomiadat al canviar-li la veu. Els seus pares volien que seguís amb la seva carrera eclesiàstica, però va decidir quedar-se a Viena i intentar dedicar-se a la música. Va sobreviure donant classes particulars, tocant el violí en actes festius i l'òrgan en les esglésies. Haydn va accedir a ser mestre de capella del comte Morzin. Per a ell va compondre les seves primeres simfonies.

El 1761, va entrar al servei del príncep Paul Anton Esterházy i es va instal·lar en la residència d'estiu de la rica i aristocràtica família Esterházy, una de les més importants d'Hongria. Un any després va morir Paul, i el va succeir el seu germà, el príncep Nikolaus. Allà va desenvolupar gran part de la seva carrera com a músic. Aquell mateix any, va compondre per al príncep tres simfonies: la nº 6 (*Le matin*), la nº 7 (*Le midi*) i la nº 8 (*Le soir*). Estar quasi tota la seva vida amb aquesta família el va aïllar del món

exterior, però va veure la positivitat en això i va agrair haver pogut donar llibertat a la seva originalitat i haver modificat tot el que havia volgut, ja que no hi havia ningú que li digués el que havia de fer. Va dirigir al seu gust la seva música, com a director de la seva orquestra i com a músic individual.

Sempre va tenir un estil únic de compondre, i les seves magnífiques obres engloben simfonies, quartets de corda, desenvolupament instrumental del trio amb el piano i sonates. Se'l coneix com "el pare de la simfonia" i "el pare del quartet de corda", degut a la seva aportació i desenvolupament en aquestes formes musicals, i també va contribuir molt en els dos altres gèneres.

Els crítics musicals creuen que *L'infedeltà delusa* (1773) és l'òpera més bella de Haydn. També es destaca *La canterina* (1766).

Haydn no havia sortit de Viena, però el 1780 ja era famós a Europa sencera. La mort de "Nikolaus el Magnífic" va alliberar-lo de la soledat que havia estat vivint durant anys al camp amb la família Estérazhy. Va acceptar un contracte del violinista alemany Peter Salomon. Va donar molts concerts per Londres.

Va compondre 106 simfonies, entre les que destaquen la nº 45 i les *dotze Simfonies de Londres*, més de 50 sonates per a piano, hi destaca la nº 59. També va escriure òperes i oratoris.

Va compondre per a clavicèmbal i clavicordi fins l'any 1780, ja que les sonates constaven d'unes variacions i dinàmiques pròpies de les peces per a pianoforte. En les obres únicament per a piano, les variacions i sonates són els gèneres més importants.

La seva música es caracteritza per una espontaneïtat constant, astúcia, frescor i bon humor. Haydn era capaç de convertir idees fredes i calculades en vida. Aquestes característiques són clarament visibles en el *Concert per a piano i orquestra en Re Major*, que va ser compostat entre el 1780 i el 1783 i consta de tres moviments.

La seva obra cobreix la segona meitat del segle XVIII, època de profundes transformacions musicals. Haydn va contribuir fixant el concepte i la naturalesa de dues formes essencials de la música moderna: el quartet de corda i la simfonia. Haydn va

desenvolupar gratament aquestes obres i va instituir els models sobre els que es va assentar la revolució romàntica.

Haydn va compondre la majoria de les seves 108 simfonies mentre estava al servei dels Esterházy. Potser per una malaltia, per l'aïllament d'Esterháza o per la percepció dels canvis socials i artístics que estaven succeint al seu voltant, la seva música és profundament emocional i sentimental, es caracteritza per una seria reflexió dels esdeveniments de la seva vida. Aquesta crisi romàntica que Haydn va experimentar coincideix amb l'aparició del moviment romàntic centreeuropeu del Sturm und Drang, tempesta i ímpetu en alemany, al segle XVIII. Moltes de les simfonies d'aquest moment estan escrites en tonalitat menor, degut a la passió que es sent per expressar tristesa i intranquil·litat, i que deixa una sensació d'insomni als seus oients. La *Simfonia nº 49, La passió* (1768), o la *Simfonia nº 26, La lamentació* (1770), es caracteritzen per aquesta manera d'escriptura i de sentir.

Entre 1775 i 1784, va ser el seu període de composició operística, en el qual va disminuir la composició simfònica. Va voler tornar a formes musicals més conformistes, potser per satisfer el príncep o per creure que s'estava desviant dels seus ideals ètics i estètics. El gran període simfònic de Haydn va iniciar-se amb les *sis Simfonies de París*. També van ser importants d'aquest període la *Simfonia nº 88* i la *Simfonia nº 92*, Oxford.

A Viena, va acceptar com a alumne a Ludwig van Beethoven, del que va dir que seria un dels compositors europeus més importants.

La sonata

És una peça musical formada per tres o quatre moviments (seccions) principals. Va sorgir al segle XVI, i ha anat variant des del Barroc fins al present. El terme sonata apareix ja en el vocabulari musical en manuscrits medievals del segle XII.

En el segle XVII, els músics van adaptar la sonata a les necessitats cortesanes, des de les representacions teatrals als àmbits religiosos ("sonata da chiesa"). La "sonata da camera" era la destinada a menesters seculars.

En la primera meitat del segle XVII, la sonata solia estar estructurada per cinc o més seccions molt diferents, que van anar disminuint de número amb el temps mentre que augmentava l'extensió de les parts principals. Una peça fonamental per fer visible aquest canvi va ser l'obra *La Gallina*, de Tarquinio Merula. Aquesta estava composta de tres parts: la primera i la tercera estaven lligades per un tema melòdic comú. L'obra pertanyia a les seves *Canzoni ovvero sonate concertate per chiesa e camera* (1637), compilació a partir de la qual es va començar a aplicar la distinció entre les sonates camerístiques (per a la cort) i les sacres (per a l'església).

La "sonata da chiesa" estava composta per quatre moviments que alternaven una part lenta i una altra ràpida. Normalment, la primera i la tercera constaven d'una mateixa línia melòdica amb poques variacions, que oferia una naturalesa cultivada en l'elegància de la sensibilitat. El segon i quart moviments tenien aspectes molt més elaborats, principalment per haver estat escrits de forma fugada.

En tota la sonata es desenvolupava el tema principal en una tonalitat base, des de la qual es variava a tonalitats relatives, però sempre tornant a la inicial en l'últim moviment.

La "sonata da camera" tenia una elaboració diferent. Estava formada per una sèrie de curts moviments, que es lligaven entre si amb petites introduccions. Estava composta d'una única tonalitat. El preludi inicial anava seguit de quatre o cinc danses (allemande, courant/sarabande, gavotte/guigue, gallarde), a diferència de la de l'església. Poc després van anar afegint-se altres moviments (largo, allegro, adagio, etc.) propis de la "sonata da chiesa". Aquests dos tipus de sonata es van popularitzar en tota Europa. Aquesta divisió va quedar ben definida per Arcangelo Corelli. Aquest també va desenvolupar la "sonata en trio", que va ser molt utilitzada posteriorment.

Una variant de la sonata molt empleada durant el Barroc va ser la sonata per a un sol instrument (especialment per al piano), que mostrava la capacitat tècnica i expressiva dels músics que la tocaven.

Totes les parts de la sonata han anat variant amb el temps, encara que podem establir un esquema base. La forma sonata està constituïda per:

L'Exposició: Introdueix el tema principal de l'obra. Es construeix amb dos temes fonamentals, units per un petit pont temàtic. El primer acostuma a ser més lirista que el segon, que conta amb més expressivitat i dramatisme. Per acabar l'exposició apareix un nou tema a mode d'epíleg, una part força important d'aquesta forma musical.

El **Desenvolupament:** Es dona l'evolució de la melodia o idea fonamental. Es segueixen les modulacions melòdiques creades a l'exposició, però amb un gran dinamisme.

La **Reexposició:** Hi ha, amb lleugeres variacions, diferents característiques de l'evolució inicial; com el colofó, generalment es fa un petit tema com a desenllaç de l'obra (coda). Només es donen alguns canvis harmònics en el segon tema i el "pont".

La coda és una espècie d'epíleg de l'exposició, encara que no tan important ni extens. Tanca la forma sonata, encara que potser que no aparegui i finalitzi amb la reexposició, com en la sonata clàssica.

2.3.3 El Romanticisme

El Romanticisme va ser una època de revolució dels drets i la igualtat en tots els àmbits possibles. El Romanticisme musical és un període que va aproximadament des de principis del 1820 fins a la primera dècada del segle XX, es situa entre el Classicisme i l'Impressionisme. Va estar inspirat en els pensadors i escriptors alemanys de l'últim terç del segle XVIII. Es va originar doncs una música idealista i subjectiva, caracteritzada per la naturalitat i la llibertat. Va haver un canvi de sensibilitat. Es va substituir el conceptualisme clàssic per una nova dimensió de la individualitat, centrada en el "jo interior". El seu objectiu és expressar la veritat mitjançant el sentiment, l'emoció i la intuïció. Es va deixar de pensar en la música com a fi, per transformar-la en medi traductor de l'ànima. Beethoven, Schubert i Schumann són els primers romàntics musicals, i uns dels músics més importants de tota la història.

El músic romàntic situa en la més alta esfera l'art de la música, a través de la qual, segons Goethe, s'arriba a la divinitat. Així es troba la llibertat interior, la capacitat d'expressar el sentiments i la comprensió de l'entorn. Els artistes expressaven en les

seves obres el seu camí en la vida, plena de secrets. Es centraven en el “jo creador”, amb el que utilitzaven la imaginació com a via comunicativa dels sentiments, sempre relacionats al misteri. L’home romàntic era bellesa, i la seva música, una perfecció imprescindible. El període romàntic ha influenciat tant en la història de la música, que fins i tot avui dia s’han acceptat interpretacions romàntiques de la música barroca.

Va sorgir el terme virtuós, que és tot aquell intèrpret que demostra unes facultats de domini del seu instrument superiors al que s’acostuma. Compositors com Schumann, Chopin o Liszt van servir al virtuosisme, la vitalitat individual de l’instrument sol. Els compositors del piano, amb capacitat de tocar amb subjectivisme i concentrar-se en el que és fugaç, van originar petites obres líriques. Es van rescatar les formes clàssiques de Bach i Haendel i van servir d’inspiració de la nova música religiosa (Oratoris de Liszt o Schumann, Requiems, etc.).

Beethoven va fixar les bases de la corrent romàntica: la potència de l’expressió, la música com a llenguatge psicològic, intel·lectual i existencial. Aquesta nova corrent va tenir moltíssima importància en ciutats de llarga tradició musical com Salzburg.

La pràctica estètica dels principis del Romanticisme es va fer pública el 1830 amb “l’Opus 1” de Schumann, en els Concerts de Chopin i en les primeres peces a piano de Liszt. La plenitud romàntica es va donar en el segon terç del segle XIX, principalment amb la maduresa de Chopin, Liszt i Schumann.

Al igual que en el Classicisme, el piano va tenir una gran importància en aquesta època. Era l’instrument preferit de molts compositors romàntics i d’altres melòmans. La burgesia s’interessava pel piano, aprenien a llegir partitures i a tocar-les, o simplement els satisfia escoltar la música que aquest instrument els oferia. Les famílies adinerades, o aquelles amb una mica de cultura i diners, tenien un piano a casa seva. Es reunien freqüentment per tocar i escoltar el piano mentre parlaven i es divertien. Pertanyia a l’elit dels instruments i donava una certa elegància i honor a tot el qui el tingués. Al segle XIX, molta gent tenia un piano a la seva casa, i quasi tots els pianistes es dedicaven a ensenyar a les dames.

Durant l'època barroca i clàssica els concerts eren un acte privat o quasi privat. Això feia que els músics no poguessin guanyar-se la vida amb això i que haguessin de fer classes de l'instrument i compondre obres per encàrrec. En la segona meitat del segle XVIII, el piano va adquirir molta importància. Van començar a tenir lloc recitals per a aquest instrument en caràcter solista que va anar adquirint prestigi amb el temps. Amb Beethoven, el piano va passar a convertir-se en el gran triomfador de l'època romàntica. En aquest període, el piano va ser l'instrument solista més espectacular perquè corresponia a les necessitats de dramatismes i intensitat expressiva de la música romàntica.

Las bases del que havia de ser un concertista de piano les va establir Franz Liszt, qui, a través de les seves composicions pianístiques, va assentar els fonaments de l'execució moderna del piano. Pel fet de ser un instrument capaç de tocar varies notes a la vegada, es podia tocar quasi bé qualsevol peça. Hi havia l'oportunitat d'interpretar reduccions d'obres de cor, orquestra o cambra. A més, gràcies a la sensibilitat del piano, els compositors podien expressar els seus sentiments i emocions. Va ser una etapa en el que se'ls va començar a considerar professionals.

La sonoritat del piano va augmentar molt en el segle XIX amb la substitució del quadre de fusta per un d'acer fos que permetia l'ús de cordes més gruixudes.

Hi havia dos tendències molt diferenciades que marcaven la interpretació del piano:

- El **virtuosisme**: Normalment eren peces de llarga duració i difícils, en les que es lluïa la sonoritat de l'instrument, del qual es buscava desenvolupar totes les possibles tècniques. Eren les formes sonata, variacions, estudis... Basats en la tècnica. Liszt i Chopin van ser pianistes i compositors molt importants d'aquest gènere.

- El **lirisme**: Els compositores es dedicaven a expressar les sensacions i els sentiments. Solien ser peces curtes i fàcils de tocar, com balades, moments musicals... Complia l'objectiu del caràcter romàntic musical. Són característics els nocturns, impromptus i rapsòdies. Chopin i Schumann van ser pianistes molt reconeguts dedicats a aquest gènere.

Característiques més importants:

- Melodia intensa i apassionada.
- Enriquiment harmònic: nous acords i nous recursos.
- Ritme irregular degut a que el pianista es deixa portar per la música.
- Desenvolupament de la simfonia i el concert, encara que hi ha una certa preferència per tocar peces curtes.
- Aparició del terme “virtuós”, referint-se al fet de diferenciar-se dels altres per la manera de fer música. El compositor s’inspira i s’expressa.
- Perfeccionament de l’instrument millorant tant la diversitat dels matisos, com la puresa i riquesa del timbre.
- Aparició del nacionalisme musical. Els compositors comencen a inspirar-se per cultures, per la música de diferents països.
 - Expressió dels sentiments i dissonàncies.

Ludwig van Beethoven

Ludwig van Beethoven va néixer el 16 de desembre de 1770, a Bonn, i va morir el 26 de març de 1827 a Viena. Va ser un compositor, pianista i director d'orquestra alemany. Fins avui dia se'l considera un compositor il·lustre d'increïble influència en la història de la música. Va ser una figura musical molt important en la transició del Classicisme al Romanticisme. Es va centrar en el seu talent, i va crear art fent obres per a piano, música de cambra, simfonies, etc.

Beethoven és el precursor indiscutible de la música del Romanticisme. En la seva infantessa es va dedicar a l'estudi de la música. Als vuit anys va donar el seu primer concert i va fer un petit viatge per Holanda. Als dotze anys ja era un gran intèrpret en el piano. A l'arribar a Viena al 1792, va començar a dedicar-se plenament a la composició, encara que de tant en tant també feia algun concert.

Tot i que Beethoven havia tingut una formació clàssica i un temperament acceptable dins del Romanticisme, la seva poderosa imatge no encaixa amb la imatge dels músics d'aquest període. Beethoven va ser un revolucionari. Utilitzava la música com a mitjà de la més pura expressió interior. Va trencar les normes d'un art en plena decadència.

Els avantpassats de Beethoven havien sigut agricultors i comerciants. Ludwig era fill de Johann Beethoven i Maria-Magdalena Keverich. El seu pare, alcohòlic i amb un desordre existencial, va acabar arruïnant la família. Beethoven va tenir una infància difícil i desagradable degut als excessos del seu pare, sempre begut i cada cop més irresponsable. Per evadir-se, Ludwig passava la major part del seu temps en el carrer, però amb cinc anys, Johann van Beethoven va voler que el seu fill tingués una completa formació musical, encara que ho va fer d'una manera dràstica i insensible. Degut a això, Beethoven va afirmar anys més tard que el seu amor per la música havia sorgit molt tard, precisament quan el seu pare ja havia mort.

El seu pare el va presentar com a nen prodigi l'any 1778 en un concert que ell mateix havia organitzat. Beethoven va estar en mans de diferents mestres, però el que va marcar la diferència va ser Christian Gottlob Neefe. Era un home cultivat i sensible que va advertir de seguida del gran talent de Beethoven. Gràcies al seu professor, Beethoven va canviar la seva actitud cap a la música, i va desitjar per sobre de tot ser compositor. Degut al temps que necessitava dedicar a la música, va haver de deixar l'escola molt d'hora. Encara que, ja adult, va decidir culturitzar-se de manera autodidacta.

Neefe va ensenyar a Beethoven harmonia i contrapunt, i li va donar a conèixer les obres de Bach, Haendel i Haydn. Li va aconseguir un treball com a músic en l'orquestra de la cort de Bonn per a tenir uns ingressos econòmics i el va animar a compondre. Va manar imprimir la seva primera obra: unes variacions per a piano sobre una marxa del compositor Dressler. També li va inculcar un amor per la cultura. Amb 15 anys, Beethoven es va familiaritzar amb els escriptors clàssics i contemporanis, coneguts els ideals liberals. Va fer algunes classes en la universitat de Bonn. Va millorar la seva carrera com a músic professional, ja que el príncep Maximiliano Francisco el va prendre sota la seva protecció, augmentant-li les seves responsabilitats com a músic de la cort i assignant-li una paga més substancial.

Beethoven era un home ambiciós que creia fermament en el seu talent. Amb setze anys va viatjar a Viena per conèixer a Mozart i prendre classes d'aquest, però no va ser

possible. Mozart tenia molts alumnes als que ensenyar música i molt altre treball. Això potser va impedir donar-li classe a Beethoven, o simplement no va voler fer-ho.

Beethoven va decidir romandre en Viena durant tres mesos. Va participar en concerts d'improvisació musical en els bars de la bohèmia romàntica, i va polemitzar amb els joves estudiants austríacs. En aquella època, el compositor cuidava molt la seva imatge física, encara que anys més tard es deixaria completament. Era un home baix d'estatura, gros i d'aspecte tosc. Va haver de tornar a Bonn perquè la seva mare s'estava morint. Poc temps després, Beethoven només podia pensar en tornar a Viena, li encantava aquella atractiva ciutat i volia viure allà tota la seva vida. A més, volia adquirir la independència econòmica que li permetés no estar sotmès als capritxos dels aristòcrates. Nomenat segon organista de la cort de Bonn, Beethoven va seguir estudiant, composant i donant classes.

El desembre de 1790, Joseph Haydn, de pas de Bonn, va poder escoltar les primeres cantates de Beethoven i, entusiasmat amb elles, va voler conèixer-lo. Li va expressar la seva admiració i el va invitar a desplaçar-se a Viena, comproment-se a tenir-lo com a deixeble. Quan el seu pare va morir, es va sentir suficientment lliure com per anar a viure a Viena, on es va quedar fins que va morir.

Beethoven va ser alumne de Haydn i va aprendre molt amb ell, encara que la relació entre els dos músics es va deteriorar de seguida degut a la gran diferència de caràcters. Decebut, Beethoven va acudir a altres preceptors.

Les millors composicions dels seus estudis són: els *Concerts per a piano Op. 15 i 19*, que va estrenar en 1795. Aquest mateix any va aconseguir publicar les seves primeres obres, els *Tríos, Op.1* i les *Sonatas, Op.2*. L'abril de 1798 va donar a conèixer el seu Quintet, *Op.16* en un concert benèfic en el que estava present l'emperador Francisco II.

Beethoven aspirava a una societat més justa i racionalment organitzada i, per tant, pretenia escapar del "status servil" en el que fins aquell moment s'havien vist immersos tots els músics. Va defensar ardentment el seu status d'artista, sense acceptar condicionaments ni limitacions de cap classe.

La música de Beethoven causava admiració, sorpresa i polèmica. A partir de 1798 va començar a rebre més encàrrecs d'obres de les que podia atendre. Aquest any va escriure la *Sonata per a piano, Op. 13*, coneguda com *Patètica*, i, dos anys més tard, la *Primera Simfonia*, obra d'esperit mozartià, però en la que es pot entreveure aquella força que canviaria aquest gènere per sempre. En aquesta època va compondre també el *Concert nº 3 per a piano*. En 1801 va començar a escriure la *Segona Simfonia*. Altres obres molt importants són: *les Tres sonates per a violí i piano, Op.30*; *les Sonates per a piano, Op.31*; *Sonata per a violí, Op. 47*; *Kreutzer*; *Waldstein* i *Apassionata*, la seva única òpera, *Fidelio*, el *Concert per piano nº 4* i *Concert per a piano nº 5 (Emperador)*.

Beethoven va començar a tenir símptomes de sordesa. Amargat profundament i tristament decidit a suïcidar-se, va escriure el "Testament de Heiligenstadt", document literari desesperat, en el que manifesta alegria davant la idea de la mort.

La sordesa li va fer perdre l'habilitat de tocar el piano, però la força sobrenatural del seu esperit el va fer suportar totes les seves desgràcies. Va seguir composant i revolucionant profundament l'art musical.

En 1803, Beethoven, impressionat pels èxits de Napoleó, va compondre la *Tercera Simfonia*, a la que va titular *Bonaparte*, però al assabentar-se de la proclamació d'aquest com a emperador, no ho va acceptar i va canviar el nom de l'obra pel de *Heroica*, peça de gran importància. Beethoven va començar el període romàntic.

Beethoven va anar allunyant-se cada vegada més de la societat i, encara que cada vegada estava més trist i amargat, les seves obres guanyaven en eloqüent amor a la vida i a les seves bellesa. Degut a la seva sordesa, va anar canviant poc a poc la manera de compondre, les regles harmòniques i melòdiques de l'època. Va començar a desenvolupar un estil més lliure, un estil de transició al Romanticisme amb una brillantor excepcional.

La imponent *Cinquena simfonia* precedeix solament uns mesos a la *Sisena simfonia*, coneguda com *Pastoral* i dotada d'un cant de màxima bellesa a la naturalesa. La seva *Sèptima simfonia* és molt optimista i festiva, encara i l'estat en que es trobava Beethoven. En el segon moviment de la *Octava simfonia* va realitzar una paròdia del

metrònom. La Novena simfonia, coneguda també com Coral, és fruit de l'entusiasme del músic per la lectura de la "Oda a la alegria", del poeta alemany Friedrich Schiller. Aquesta es considerada una de les més increïbles obres musicals de la història. En el famós quart moviment, va incloure la veu humana, cantant el text de la "Oda a la alegria". L'obra es va estrenar en Viena el 7 de maig de 1824 i va ser dirigida pel propi compositor; el públic, emocionat, va prorrompre en aplaudiments, però Beethoven, sord i abstret en si mateix, va seguir dirigint fins que el van fer adonar-se que l'obra ja havia conclòs.

Entre 1815 i 1820, el músic només va escriure sis obres: les dues *Sonatas per a violoncel i piano, Op.102*, les *Sonatas per a piano, Op.101, 106 i 109* i el cicle *Cançons a l'estimada llunyana*.

En els últims anys de la seva vida, Beethoven va seguir sent molt admirat, fins i tot Viena el va declarar fill adoptiu de la ciutat. Seguia tancat en el seu món interior, aïllat de l'entorn i, com sempre, composant d'una manera espectacular.

L'estat de Beethoven va empitjorar en els primers mesos de 1827. Va morir el 26 de març d'aquest mateix any, presumptament a causa d'una cirrosi. En el mateix moment de la seva mort va començar la immortalitat per a Beethoven, un prestigi i importància brutals en la història de la música. Ja els seus contemporanis van considerar la seva mort com una catàstrofe nacional i el poble va omplir els carrers en el seu enterrament.

Beethoven va ser un personatge excepcional; va innovar i va donar sentiment a les seves obres. Va ser un excel·lent pianista, renovador de l'orquestra i revolucionari de les formes, així com un melodista i harmonitzador increïble. Va defensar la dignitat de l'artista i el seu dret a crear en condicions d'independència i benestar.

Hi ha tres períodes referits a la composició musical de Beethoven:

- **Primer període:** Conclusió del Classicisme. Escriu la primera i segona simfonies, influenciades per Mozart i Haydn. Composa també els sis primers Quartets i les deu

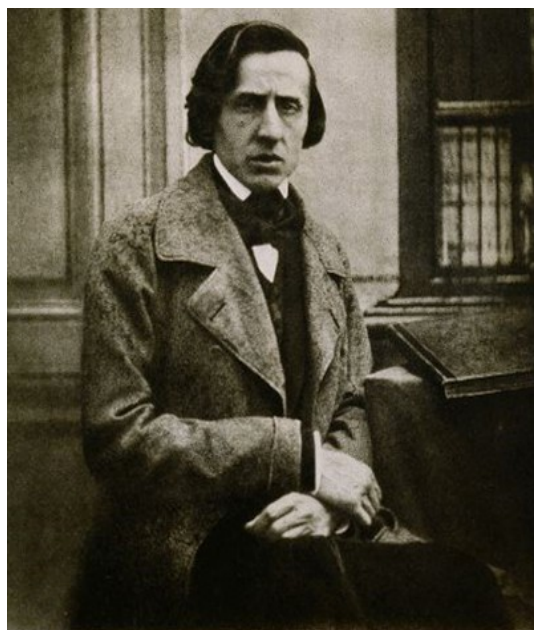
primeres Sonatas per a piano, entre les quals hi destaca la *Patètica*, que consta d'un profund sentit dramàtic.

- **Segon període:** La Transició. Les obres comencen a adquirir un estil romàntic. Composa la *Tercera simfonia, Heroica*. Escriu la *Cinquena*, la *Sisena*, *Pastoral*, i la *Sèptima*, així com Quartets, etc.

- **Tercer període:** Integració en el Romanticisme (1815-1827). Composa la famosa *Novena simfonia*. En el quart temps d'aquesta introdueix la veu humana, un cant d'amor i d'unió a la humanitat, la "Oda a la alegria" de Schiller. També escriu sonatas entre d'altres.

Chopin

Frédéric Chopin va néixer a Żelazowa Wola, Gran Ducado de Varsovia, l'1 de març o el 22 de febrer de 1810, i va morir a París el 17 d'octubre de 1849. Va ser un compositor i pianista polonès i un dels màxims representants del Romanticisme musical. Tenia una tècnica impecable i una molt elegant manera de tocar el piano. A més, les circumstàncies i la seva figura en la vida el van convertir en l'arquetip de l'artista romàntic.

Chopin es va dedicar exclusivament al piano. Tenia una manera tan bonica i delicada d'expressar els seus sentiments i passions a través del piano, que més tard el van anomenar "el poeta del piano". També va compondre sonates i obres de concert, tot i que va destacar més en la composició de peces curtes, que interpretava amb molt de sentiment i gran virtuosisme.

Chopin va ser un pianista extraordinari, que va adquirir una tècnica i manera d'expressar la música meravellosa. Estava dotat d'una sensibilitat superior que expressava amb gran varietat harmònica. Tenia també una melancolia que avui dia podem veure reflectida en les seves composicions, dotades d'un encant i personalitat especials que, per increïble que sigui, van lligades a una força interior sobrenatural. Entre les seves composicions destaquen *Nocturn nº 2* i *Nocturn nº 20*, el *Concert per a piano nº 1*, entre d'altres. La seva obra es compon bàsicament per peces únicament per a piano.

Encara i que Chopin es va considerar sempre polonès, la cultura francesa està poderosament present a la seva obra i en gran part de la seva vida, la meitat de la qual va transcorre a París.

Ja de ben petit va començar a fer classes de solfeig i de piano de la mà de diferents professors. Als dotze anys va ingressar en el "Conservatori de Viena", on els professors el van elogiar molt.

Quan va ser més gran, Chopin va decidir deixar els seus amics i la seva pàtria per recorre Europa i perfeccionar el seu art. D'aquests viatges van sortir algunes peces memorables, com el *Vals Op. 70, nº 3* i el moviment lent del *Concert per a piano en fa menor*. El 2 de novembre va anar-se'n a Viena, sabia que mai més tornaria al seu país natal, Polònia. Es diu que pel 1831, va compondre el seu cèlebre *Estudi Op. 10 nº 12 Revolucionari*.

En el viatge de regress d'Alemanya, on va anar per desenvolupar més la seva música, es va detenir uns dies a Dresde, a casa de la família Wodzinsky, els fills dels quals havien sigut condeixebles seus. Es va enamorar de la germana menor d'aquests, de setze anys, que també era una destacada pianista. A la seva partida, Chopin li va dedicar el *Vals*

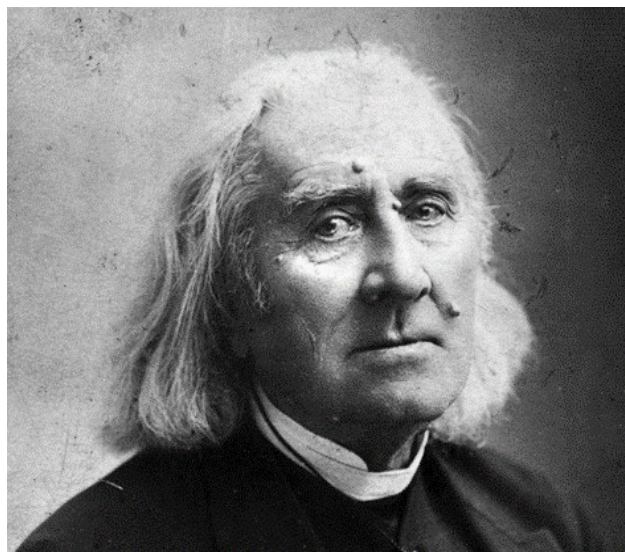
Op. 69 nº 1, L'adéu, i un esbós del *Nocturn en mi bemoll, Op. 9 nº 2*. Ja en París, va caure profundament malalt amb evidents símptomes de tuberculosi. Es va recuperar físicament, però anímicament estava molt afectat. Això es reflecteix en la seva *Marxa fúnebre*, incorporada posteriorment a la *Sonata en si bemoll menor*.

Pleyel va enviar a Chopin un piano, amb el qual aquest va compondre i retocar algunes peces cèlebres, com la *Balada en fa major*, la *Polonesa nº 2, Op. 40*, el *Scherzo en do sostingut menor* i els *24 Preludis*, entre els que destaca *La gota d'aigua*. Els anys següents va compondre peces com la *Fantasia en fa major*, la *Balada en la bemoll major* entre d'altres.

Va passar a instal·lar-se a París, on va morir. Al seu funeral van assistir quasi 3000 persones. Seguint la voluntat del músic, en ell es va interpretar el *Requiem* de Mozart.

Franz Liszt

Franz Liszt va néixer a Raiding, l'Imperi austríac, el 22 d'octubre de 1811, i va morir a Bayreuth, Imperi alemany, el 31 de juliol de 1886. Va ser un compositor, pianista, professor i director d'orquestra. Va ser reconegut en tota Europa per la seva habilitat al piano. Va ser un romàntic i un virtuós del piano.

Va compondre moltes obres i de diferent estil per a piano: estudis, rapsòdies, transcripcions... També va compondre peces per a orquestra. Va tenir unes idees per a la composició que més tard van ser tendència. Va inventar el poema simfònic i va fer canvis en l'harmonia.

Franz Liszt va ser un nen prodigi aclamat en tota Europa. A l'edat de nou anys, el seu pare el va portar a Viena per a que rebés classes de piano dels grans mestres. Amb 11 anys va fer la seva primera actuació pianística, a Viena, en el qual va ser molt aplaudit.

De petit, Liszt va donar concerts a Múnic, Augsburg, Stuttgart i Estrasburg per sustentar la seva família. A l'arribar a París, amb dotze anys, no el van acceptar en el Conservatori perquè hi havia una recent llei que deia que només podien cursar aquells qui eren francesos. Així que el professor de piano de Franz va ser Adam Liszt, el seu pare. Franz interpretava diàriament al piano una sèrie de fugues de Johann Sebastian Bach.

Va donar alguns concerts, i el seu nom va popularitzar-se ràpidament. Va compondre concerts, sonates, obres de música de cambra entre d'altres, encara que moltes d'aquestes peces ja s'han perdut.

Després d'algunes obres sense èxit, Franz va sentir-se desanimat i va voler dedicar-se a la seva religiositat. Però el seu pare el va obligar a seguir tocant i va acabar component estudis originals. El seu pare va morir de tifus, i la carrera concertística de Franz va terminar. Anys més tard va dubtar del seu talent i èxit en la música. La veritat és que la seva educació en el piano va acabar molt d'hora. Va inclinar-se per la lectura fins submergir-se plenament en ella.

Respecte la manera de tocar, Liszt expressava els seus sentiments de la manera més pura. Les seves interpretacions ensenyaven força i absoluta precisió, però això no desviava el seu propòsit, expressar la naturalitat de les seves passions. Energia i suavitat es fusionaven per arribar a una brillantor i un encant especials, que deixaven al públic meravellat amb la seva actuació.

Liszt va tornar a la seva carrera pianística. En cada actuació procurava ser emocionalment el més intens i vertader possible alhora d'expressar els seus sentiments, que es podia apreciar en la forma que es movia i l'expressió en la seva cara. Quan tocava peces d'altres autors, moltes vegades s'atrevia a afegir formes musicals i a improvisar.

La seves obres per a piano acostumen a dividir-se en "obres originals", com la *Sonata en si menor*, i transcripcions, com les de les cançons de Schubert. Encara que també va fer una sèrie de canvis en les seves pròpies peces, com en el segon moviment de Margarita de la Simfonia Faust.

Liszt va triomfar enormement a París i, més tard, va viatjar per Anglaterra, França i Suïssa. El 1827, degut a una depressió nerviosa i la mort del seu pare, va interrompre la seva carrera pianística. Va viatjar amb la seva mare a París, on va tenir temps de relaxar-se, culturitzar-se i fer amistats amb altres romàntics de l'època. El 1833, Liszt es va casar amb la seva enamorada, la comtessa Marie d'Agoult.

Liszt va tornar a fer concerts per Europa. Més tard va oferir els seus primers recitals íntegrament dedicats a Bach, a Beethoven i als seus contemporanis Chopin i Schumann. Franz Liszt va influenciar molt als compositors d'èpoques posteriors gràcies a la seva innovació en el ritme i l'harmonia.

Liszt va tenir algun fracàs. Per exemple, l'any 1838 va fer un concert en "La Scala", en el que l'auditori esperava que toques temes de Bellini o Donizetti, però els va desencantar interpretant sonates de Beethoven, que pocs anys després de la seva mort encara no era valorat com mereixia. En Leipzig tampoc van agradar les seves transcripcions pianístiques de les simfonies de Beethoven. Encara que Mendelssohn i Schumann van mostrar-li la seva admiració. Tot i així, Liszt va gaudir de reconeixement en tota Europa entre 1838 i 1843. En 1842 va ser nomenat mestre de capella de la ciutat de Weimar. Va fer gires per les principals ciutats d'Alemanya. En aquests anys va compondre: la *Misa Gran*, *dotze poemes simfònics*, *les Simfonies Fausto i Dante* i el *Concert nº 1 en mi bemoll major*. A Weimar també va compondre partitures pianístiques admirables, com el

segon volum de *Anys de pelegrinatge, Balades, Grans estudis de Pagannini, Estudis d'execució transcendental, Consolacions i Sonata en si menor*.

En 1858, les desobediències amb la cort de Weimar van portar a Liszt a dimitir del seu càrrec. D'aquesta època són les seves obres pianístiques sobre San Francisco de Asís i San Francisco de Paula (Llegendes).

Robert Schumann

Robert Schumann va néixer a Zwickau el 8 de juny de 1810, i va morir a Endenich el 29 de juliol de 1856. Va ser un compositor i crític musical alemany. És una de les figures més representatives del Romanticisme musical. Les seves obres per a instruments abasten el piano solo, orquestrals, música de cambra i concerts. Va reflectir en les seves obres la seva passió per la vida i les seves inquietuds per aquesta.

A Schumann li encantaven la literatura i la música, però va decidir decantar-se per escriure música. El seu pare va morir en 1826, i va deixar de tenir el seu suport en la seva carrera de pianista. L'any 1827 va sentir-se inspirat per les obres de Franz Schubert i Felix Mendelssohn i sabia indubtablement que es volia dedicar a compondre i tocar el

piano, però la seva mare no ho va acceptar i el va enviar a estudiar Dret la Universitat de Leipzig. Encara que aquests estudis no van impedir a Schumann desenvolupar la seva autèntica personalitat. Poc temps després, Schumann va abandonar aquests estudis i va decidir dedicar-se plenament al que ell sempre havia volgut. Després d'haver estat en Itàlia l'estiu de 1829, on va poder conèixer les tendències de l'òpera italiana, Schumann es va plantejar si volia ser escriptor o músic (sabia que no volia dedicar-se al dret). Als 20 anys va decidir dedicar-se plenament a la música, després d'haver assistit a un concert de Paganini.

Schumann era un prodigi del piano, encara que hi havia millors que ell, com Chopin. La idea de no ser el millor el martiritzava i, en un brot de bogeria, va decidir construir un artefacte per augmentar la seva agilitat en els dits que va acabar per atrofiar-li les mans. Va perdre aquella l'agilitat que tenia al tocar, i la seva dona va haver d'ajudar-lo tocant en els concerts les peces que ell havia compostat.

En 1832, Clara Wieck, de tretze anys i filla de Friedrich Wieck (mestre de piano de Schumann), va desplaçar-se a Zwickau per donar un concert en el que interpretaria al piano els esborranys d'una simfonia creada per ell mateix.

En 1835 va acabar la *Sonata nº 1*, iniciada tres anys abans, i va compondre el formidable fris artístic del Carnaval, amb el qual el compositor va resoldre el problema de l'equilibri entre la seva tendència a les formes breus i l'ambició de la gran forma que tothom sentia des de Beethoven.

En 1836, Robert va sofrir una profunda crisi emocional degut a la mort de la seva mare i a la impossibilitat de estar amb la seva enamorada, Clara Wieck. La seva salvació era la música i es va dedicar completament a ella. En aquesta etapa va fer obres magistrals al piano com: la apassionada *Fantasia en do major, Op. 17* (1836), dedicada a Liszt: *Davidbündlertanze, Op. 6* (1837) i *Phantasiestücke, Op. 12*. En només quatre dies de 1838, va escriure la monumental *Kreisleriana, Op. 16*, obra dedicada a Chopin junt als *Estudis simfònics, Op. 13* (1834), constitueix la cimera virtuosística de l'escriptura per a piano de Schumann. Aquest mateix any va acabar també: *Escenes de nens i les Noveletten*, així com la *Sonata nº 2*, iniciada cinc anys abans.

Schumann i Clara van decidir portar el seu cas sobre l'impediment matrimonial per part de Wieck als tribunals. Schumann va tornar a refugiar-se en la composició, escrivint pàgines i pàgines del que constituiria una de les col·leccions de lieder més impressionants de tot el Romanticisme. En aquests lieder, el piano no és tractat com a un simple acompanyament, sinó que té els mateixos privilegis que la veu humana. Són especialment destacats els lieder de 1840, agrupats la majoria en: *Liederfreiss, Op. 24, Myrthen, Op. 25 (Mirtos), Liederkreis, Op. 39, Frauenliebe und Leben, Op. 42 i Dichterliebe, Op. 48.*

El 1840, Robert i Clara van poder casar-se. Alliberat de tensions i expandint el seu talent creador, va compondre en 1841 la seva *Primera Simfonia*, titulada *Primavera*, i la *Simfonia en re menor*, que anys més tard s'anomenaria *Quarta Simfonia*.

El 1842 va publicar el *Quintet per a piano, Op. 44*. El 1846 va acabar la seva *Segona Simfonia*, i l'any següent va compondre els *Trios Op. 63 i Op. 80*. En 1848, va iniciar *l'Àlbum per a la joventut* i les *Escenes del bosc*, ambdues peces per a piano. A causa dels tristos dies viscuts a Dresden l'any 1849, on s'avia instal·lat el 1844 per gaudir de més tranquil·litat, amb motiu de la insurrecció liderada pel revolucionari Mihail Bakunin, Schumann va expressar la seva passió en les *Romances per a piano, Op. 69 i Op. 91*, el *Concertstück per a piano i orquestra, Op. 92*, les *Romanzen und Balladen, Op. 67 i Op. 75*, etc. El 1850 va publicar la *Tercera Simfonia, Renana*. El 1854 va ser desprestigiada com a directora d'orquestra pels superiors de la Societat Coral de Düsseldorf, que no comprenien la seva complexa personalitat. El van tancar de músic solitari i individualista, i els enfrontaments d'aquests amb Schumann van fer que dimitís del seu càrrec.

En mig d'una terrible crisi provocada per tots els difícils successos al llarg de la seva vida, un dia de febrer de 1854, Schumann va intentar suïcidar-se llençant-se al riu Rin. El 4 de març va ser ingressat en una clínica psiquiàtrica d'Endenich.

Schumann va ser atacat per alguns dels seus contemporanis, però avui dia és una figura clau en el panorama de la música romàntica. La seva obra pianística, començada quan

aquest encara no havia complert els divuit anys, és model de qualitat i estil i un impuls excepcional de força i maduresa.

Clara Wieck (Clara Schumann)

Clara Wieck va néixer a Leipzig el 13 de setembre de 1819, i va morir a Frankfurt del Main el 20 de maig de 1896. Va ser una gran pianista i compositora alemanya. Es va interessar de petita per la música i tenia el talent i facilitat en l'aprenentatge propis d'una nena prodigi.

Va fer música per a piano sol, cançons per a veu i piano, música de cambra, orquestra i música coral a capella. Les seves obres eren elaborades i molt boniques. Encara i això, no va fer gaires composicions degut principalment al paper que tenia la dona en el segle XIX, pel que també va dubtar del seu talent musical.

Clara Schumann va ser concertista des de ben jove, de la mà del seu pare, fins que es va retirar ja en una edat avançada. Va tenir èxit en la composició gràcies al seu talent i a la formació musical que el seu pare li va donar. Va realitzar aproximadament quaranta gires de concerts per Europa, en els que era rebuda per l'alta aristocràcia. A diferència

del que s'esperaria d'una dona en aquells temps, ella cobrava el mateix que altres compositors.

La relació de Clara i Robert Schumann

Clara i Robert Schumann estaven molt enamorats. Es van casar abans que ella complís el 21 anys, cosa que era il·legal en aquells temps si no es contava amb el consentiment del pare d'ella, que mai es va donar. Encara i així, la parella va seguir junta, enamorada i bolcada més que mai en la música. Compartien les seves composicions i s'ajudaven. Era com si el seu amor els inspirés. Quan Robert Schumann, el seu marit, es va atrofiar les mans a causa d'utilitzar un artefacte que ell mateix havia creat, Clara Schumann fer gires per Europa on interpretava al piano les peces de Robert. D'aquesta manera també es va donar a conèixer i va ser admirada per la seva gran destresa al piano.

2.3.4 Impressionisme musical

La música impressionista és un gènere musical que va sorgir a Europa a finals del segle XIX. Es va originar influenciada per la pintura i la poesia impressionistes. Els principals representants són Claude Debussy, Franz List i Maurice Ravel.

Es caracteritza per una escriptura no lineal en el temps, és a dir, amb una successió d'impressions. La sonoritat de cada acord és molt important, independentment de les dissonàncies que es puguin crear entre un i altre. No hi ha una estructura clara en les formes. En les obres es podien emprar escales orientals i exòtiques.

Les formes utilitzades van ser: la simfonia, el poema simfònic, l'obertura, el rondó, la romança, les variacions simfòniques, la suite, la sonata i els preludis.

Es considera com a primera obra representativa de l'Impressionisme musical el poema simfònic de Claude Debussy *Prélude à l'après-midi d'un faune*, *Preludi a la migdiada d'un faune* en francès, composta en 1894. Conté escales de tons sencers i intervals complexos que fins a aquest moment no s'havien utilitzat. També va recórrer als intervals de quartes i cinquenes paral·leles propis de la música medieval.

Debussy es va considerar més proper al món dels simbolistes, ja que el tema principal recau en l'ambient, ple de sensualitat i fantasia.

L'impressionisme musical va expandir-se ràpidament, principalment a França. El compositor de més projecció va ser Maurice Ravel, que va compondre obres que van ser una transició a la revolució estilística del començament del segle XX, associant melodies i ritmes intel·ligibles i tonals amb harmonies cromàtiques.

Debussy

Claude Debussy va néixer a Saint-Germain-en-Laye, França, el 22 d'agost de 1862, i va morir el 1918. Va ser un pianista i compositor francès amb una posició estel·lar en la música europea entre finals del segle XIX i principis del segle XX. Va ser una de les figures més importants de la música impressionista, junt amb Erik Satie i Maurice Ravel. Debussy és un dels autors impressionistes més destacats, sinó el que més.

Debussy va fer innovacions harmòniques en les seves composicions, aconseguint que tinguessin una sonoritat diferent a la que es solia escoltar. Va crear unes peces impressionistes d'ensomni gràcies a la seva originalitat i manera de sentir la música. Una característica bàsica en les seves composicions és que al començament repeteix un motiu senzill, que va variant en el transcurs de la peça. És una música relaxant i imprevisible.

Algunes de les seves obres més importants per a piano són:

- Préludes - *Premier Livre i Deuxième livre*, entre els quals destaquen *La fille aux Cheveux de lin* i *La cathédrale engloutie* (desembre 1909 - juny 1910).

- *Suite bergamasque*, entre els quals destaca *Clair de Lune*.

- *Deux Arabesques* (1888).

Va ser un innovador influenciat pels pintors impressionistes. La seva obra és molt original i personal. Es troba al marge de les normes harmòniques acceptades de l'època. Va compondre principalment peces per a piano i orquestra, encara que també va fer cançons i òperes.

De Debussy es diu que solia inspirar-se en pintors aquarel·listes, i no pas impressionistes. Ell mateix no es va considerar mai impressionista, encara que la seva crítica sempre l'ha reconegut com a tal.

Debussy va obtenir les seves primeres classes de piano a una edat primerenca i de la mà de Giovanni Cerutti. Després va ser alumne de Madame Mauté de Fleurville, que el va preparar per al seu ingrés en el "Conservatori Nacional de Música". Allà, el 1872, va estudiar piano amb Antonie Marmontel i solfeig amb Albert Lavignac. L'any 1877 Émile Durand li va ensenyar harmonia.

El 1879, Debussy va ser contractat com a pianista per madame Pelouz-Wilson per participar en concerts de cambra en el seu castell de Chenonceaux. Degut a l'èxit que va tenir en aquest treball, el seu mestre Marmontel el va recomanar a la senyora Von Meck, protectora de Chaikovski. Va poder així viatjar per Suïza, França i Itàlia, donant classes als fills de Von Meck i tocant el piano per a ella.

Debussy tenia una creativitat natural que el va portar a donar-la a conèixer ja en les seves primeres composicions, obres com el *Trío en sol major* (1879), i la *Dansa bohémienne* (1880) reflecteixen aquest don.

La família de Debussy no estava en una bona condició econòmica, i aquests el pressionaven per a que fes un altre tipus de música, ja que no veien resultats en la seva carrera de músic.

Es va enamorar de Marie-Blanche Vasnier, i això el va inspirar en diverses obres molt originals. Va compondre peces per a piano i cant, com *Clair de lune*, *Ensaïmada* i *Mandolina*, sobre poemes de "Verlaine", un Intermezzo per a orquestra, un *Nocturne i scherzo per a piano i violoncel* i altres peces, com *La filla dels cabells de lin*.

L'any 1884 va obtenir el primer premi el "Gran Premi de Roma", amb la seva cantata *L'enfant prodigue*, sobre el text de "Guinand", amb el que va poder estar dos anys en la Villa Médicis de Roma.

Poc a poc les seves obres van anar adquirint molta personalitat. Eren peces originals i poètiques. Degut al seu nou estil de fer música, va tenir gent que l'admirava molt, així com altres a qui no els agradava gens. Debussy va anar definint el seu estil.

L'esclat de la Primera Guerra Mundial, l'any 1939, va provocar en Debussy profunds sentiments patriòtics, i va compondre una *Berceuse heroica* per a piano en homenatge als mestres francesos del passat. Va morir el 1918 a causa d'un càncer de recte.

2.3.5 El jazz i el Rock & Roll

El jazz

El jazz és un estil de música originat en el segle XX a Nova Orleans. El seu ritme es basa en el swing i el beat (unitat que marca el ritme del tema). El swing és la manera en que es transmet la música. No té una explicació tècnica sinó que simplement provoca una sensació de ritme implícit.

La entonació en els instruments té un sentit especial, és més humana. Això es possible gràcies a les influències melòdiques i tècniques africanes: el glissando, el tremolo, el vibrato, les notes percutides en staccato, etc.

La improvisació és, si més no, la característica més destacada del jazz. La composició musical es toca a forma de diàleg entre totes les parts de l'orquestra. En l'estil de Nova Orleans, moltes parts de les peces musicals registraven improvisacions simultànies de tots els instruments, cosa que s'ha anat perdent en busca d'una major definició del tema i de la interpretació de cada solista.

El piano ha sigut molt important en la història del jazz, tant en interpretacions solistes com en conjunts musicals. És un estil que es pot lluir molt amb aquest instrument perquè aquest té una gran expressivitat, que ve donat pels aspectes harmònics i melòdics. És un dels pocs instruments que poden tocar acords i no pas notes aïllades en un conjunt de jazz.

Dintre del jazz trobem:

- **El jazz tradicional i swing:** El primer pianista important va ser Scott Joplin, conegut com "El rei dels compositors de Ragtime". Va portar el seu estil pianístic a ser conegut i admirat a Nord Amèrica.

El pianista més destacat i precursor d'aquest estil va ser Jelly Roll Morton. Actualment encara es consideren de gran genialitat algunes de les seves obres. Fats Waller també és un pianista i compositor molt important d'aquest estil.

El Boogie-woogie, especialment famós en Chicago, va ser una corrent principal en els primers pianistes de jazz. Està inspirat en els blues. Més tard es va desenvolupar una altra corrent dins d'aquest estil, el de vent. El seu precursor va ser Earl Hines, comparat amb Louis Armstrong a la trompeta per la seva semblança en quan a melodia. Earl va obrir un camí al que s'anirien unint altres artistes com Teddy Wilson, Nat King Cole, etc.

- **El Bop:** Bud Powell és una de les icones més importants del jazz. Va influenciar enormement tots els músics que vindrien després d'ell, pel que és imprescindible la seva menció en aquest estil. Artistes com George Wallington o Mose Allison seguirien els seus passos. Lennie Tristano és una figura molt

destacada d'aquest estil. Va adaptar algunes pràctiques de Powell a les comunes entre els músics clàssics contemporanis.

Bill Evans és un pianista destacat d'aquest estil. Va ser un dels pocs músics blancs d'aquest estil que van arribar a l'èxit. Era seguidor de l'escola de Tristano.

- **Free jazz i jazz modern:** Cecil Taylor és un artista destacat d'aquest estil. És un dels intèrprets més radicals del piano. Hi ha altres músics que s'han inspirat en ell a l'hora de tocar, com Paul Bley o Don Pullen. Keith Jarrett va ser un pianista singular, revolucionari del món del jazz amb els seus concerts a piano sol totalment improvisats.

Mc Coy Tyner ha sigut considerat per molta gent com el millor pianista de jazz del món. Molts músics joves s'han inspirat en ell, com John Hicks, Hilton Ruiz o Kenny Barron.

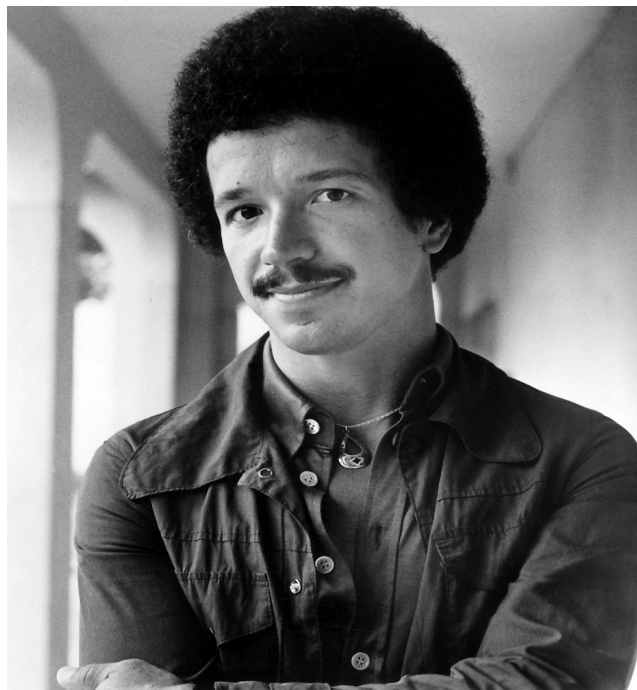

Natt King Cole

Keith Jarrett

Keith Jarrett va néixer el 8 de maig de 1945 a Allentown, Pennsilvània. És un pianista i músic de jazz modern nord-americà, encara que també abasta altres gèneres. Se'l considera com una persona molt perfeccionista en les seves obres.

Jarret va compondre unes peces amb pianos elèctrics, que va publicar el 2007 a *The Cellar Door Sessions*, junt amb quatre improvisacions. Va llançar el seu primer àlbum l'any 1971, amb el nom de *Facing You*. Ha gravat més àlbums de piano, per exemple *Staircase* (1976) i *The Melody at Night, with You* (1999).

El 1973, Jarrett va decidir improvisar en concerts en solitari, el que li va fer guanyar-se la popularitat, sent un dels artistes de jazz més venuts de la història.

Uns dels concerts improvisats que va fer Jarret van ser el *Concert de París* (1990), el *Concert de Viena* (1991) i *La Scala* (1995). Improvisar era el do de Jarret i va saber utilitzar-ho. Una gravació, *Last Sol*, va ser llançada el 1987. Era un concert en solitari a la sala "Kan-i Hoken" a Tòquio, el 1984.

A finals de la dècada dels 90, Jarrett va gravar *The Melody at Night, with You*, una peça al piano caracteritzada per la interpretació dels estàndards de jazz. Els concerts que va fer en 2002 eren diferents dels anteriors, constaven d'improvisacions més curtes. Al setembre de 2005, al Carnegie Hall, Jarrett va donar el seu primer concert en solitari a Amèrica del Nord en més de deu anys. A finals de 2008, va actuar en solitari a la "Salle Pleyel" de París i al "Royal Festival Hall" de Londres.

Les seves peces més increïbles són les que va gravar en directe a París, Colònia, Milà i Viena entre altres ciutats.

El Rock & Roll

És un estil musical en el qual el piano toca com a solista i és l'absolut protagonista del so. Els seus orígens es troben en els artistes Jerry Lee Lewis, Fats Domino (mort el 24 d'octubre de 2017, fa només uns dies) i Little Richard. Més tard van aparèixer Elton John, John Lennon, Billy Joel i Carole King (filla de Nat King Cole), que van perfeccionar l'instrument.

En el segle XXI, el piano rock es troba present a través de bandes com Muse en algunes cançons com *Sunburn, Ruled by Secrecy, Starlight*, etc.

Jerry Lee Lewis

Jerry Lee Lewis va néixer a Ferriday, Louisiana, el 29 setembre de 1935. És un pianista i cantant nord-americà. Va ser la primera persona en dedicar-se a tocar el piano en el gènere del "Rock and Roll". L'anomenen "The Killer" per la seva desimboltura en l'escenari. Era un home molt expressiu en l'escenari; de vegades tocava amb els punys, els colzes i els peus. Es pujava damunt el piano i, fins i tot, va cremar-ne un en un concert.

Lewis va ser el pioner del Rock & Roll. L'èxit de *Whole Lotta Shakin 'Goin' On*, el va portar a la fama mundial l'any 1957. És un dels pianistes més importants i influents de

la història del Rock & Roll. Gràcies a aquesta innovació, va popularitzar el piano en aquest estil, propi de tocar amb guitarres. Lewis és conegut principalment pel seu estil "boogie woogie", caracteritzat tocar-se amb bateria i guitarres, encara el va fer amb el piano d'una manera molt original.

Són importants les seves obres: *Pumpin' Piano Rock* (1957) i *High School Confidential* (1958).

2.4 Les principals formes per a piano

La forma permet al músic ordenar la sonoritat i donar-li sentit. Encara que no s'ordena d'una manera rígida, sinó utilitzant la forma musical que s'adequa a la necessitat d'una determinada expressió. Sempre es pot renovar una forma existent o crear-ne una de nova. En l'expressió "forma musical" trobem tres factors: el contingut, el so i l'ordenació musical.

Els conceptes "forma" i "gènere" tenen una gran semblança. Per exemple, la sonata és a la vegada un gènere i una forma, però la simfonia és només un gènere, perquè té la forma de la sonata. Això es deu a que, amb el pas del temps, uns gèneres en concret es van popularitzar entre els compositors. Hi havia formes que no se li posava el seu títol a les obres, com en el cas de *les Variacions Goldberg*, de Bach.

Algunes de les formes musicals més importants són:

Concert: Es refereix tant a un grup de músics com a un gènere. Sol tenir tres moviments, predominant quasi sempre la forma sonata.

Fuga: Gènere polifònic, format per tres o quatre veus generalment, i a la vegada principi formal i estructural d'una composició.

Missa: Gènere religiós, dedicat a l'Església catòlica. En el Classicisme es van compondre "misses per a orquestra", inclinades més cap a les sales de concerts que a l'església. Són exemples d'aquestes, les de Haydn, Mozart, Beethoven, etc.

Peça de caràcter: Obra més aviat curta i generalment composta per a piano. Es descriu emocions. A vegades hi ha obres que pertanyen a aquest gènere, però que el títol indica una altra cosa, com en els Preludis Corals de Bach. Les danses, impromptus, nocturns, rapsòdies, etc. també són peces de caràcter.

Preludi: Es una peça instrumental introductòria, escrita per a clavicèmbal, òrgan o laúd. Es va originar al segle XV.

Simfonia: És una obra orquestral que consta de quatre moviments. Segueix el model de la forma sonata.

Sonata: Composició instrumental composta de diferents moviments. Pot ser per a un o més instruments. Va néixer a Venècia a finals del segle XVI.

Suite: Composició instrumental formada per una successió de danses cortesanes.

2.5 Les parts del piano

El piano és un instrument musical de corda percutida amb teclat. Està compost per una caixa de ressonància i un teclat de 88 tecles. Hi ha parts del piano que canvien segons l'època.

Les tecles accionen un mecanisme de martellets folrats de feltre que colpegen les cordes d'acer, fent que aquestes emetin un so. Les vibracions es transmeten a través dels ponts a la taula harmònica, que els amplifica.

Està format per una arpa cromàtica de cordes múltiples, accionada per un mecanisme de percussió indirecta, a la qual se li han afegit apagadors. També hi ha uns pedals que serveixen per a modificar el so.

La taula harmònica és l'element de ressonància del piano de cua i està formada per làmines de fusta paral·leles entre si. Es troba sota les cordes en paral·lel i amplifica el so que provoquen les cordes al vibrar. Respecte a la forma, és plana però té una curvatura en la zona central per propiciar la ressonància. Per tal de repartir-la per tot l'instrument, té unes travesses encolades a la tapa en sentit perpendicular a les vetes, que també asseguren l'estabilitat de la fusta.

El pont es troba sota les cordes tensades. Es divideix en la zona greu i l'altra zona. Gràcies a l'encreuament de l'encordat s'aproxima la major part del pont al centre de la taula harmònica per tenir una millor vibració sonora per poder transmetre-la a la tapa harmònica.

Les cordes estan disposades en ventall per que al obrir-se puguin amplificar la sonoritat del piano. Hi ha 224 i són d'acer. Les cordes de l'extrem greu greu estan embolicades en acer de fil de coure perquè no siguin rígides. A la zona greu són dobles i en la resta estan triplicades. La tensió de les cordes és de 15 a 20 tones.

El bastidor és la columna vertebral del piano. Suporta la tensió de les cordes. És de ferro perquè és un material molt aïllant de la calor i manté l'estructura. Està recobert amb una capa de bronze i diverses de laca. Abans és feia amb fusta, però degut a l'elevada tensió de les cordes, es va haver de fer amb reforços de metall. El 1856

Steinway va canviar aquests reforços per un sola peça de ferro que donaria una millor afinació a l'instrument.

El claviller està format per làmines de fusta massissa posades una a sobre de l'altra. La seva funció és resistir la pressió sense variar la posició de les clavilles i donant una bona sonoritat i afinació a l'instrument. El claviller és el "recipient" de clavilles d'afinació. Són petits cilindres metàl·lics en on s'enganxen les cordes, que són manipulades per claus especials que afinen el piano.

El teclat està constituït de 88 tecles fabricades de fusta de til·ler, d'abet... Les tecles del registre greu porten incorporades uns cilindres de plom per igualar el pes del teclat.

La caixa és un moble que es troba al costat exterior. La seva funció es donar ressonància al so de l'instrument. Està reforçada per un barrat, fet amb grans barres de fusta que sostenen el bastidor. Sota ella s'adossa la lira dels pedals. La tapa es troba sobre la caixa i la tanca. A la sala de concerts dirigeix els sons cap al públic.

En els pianos de cua trobem tres pedals:

- El **pedal dret** (de ressonància): allarga el so de les notes aixecant tots els apagadors. Es diu de ressonància perquè permet la ressonància de les cordes lliurement.

- El **pedal esquerre** (celeste): desplaça lateralment els martells per a que les cordes simples percudín més suaument i les dobles i triples com a simples i dobles respectivament. S'obtenen sons més febles, més "piano". En els pianos verticals apropa la maquinaria a les cordes per a que hi hagi menys velocitats i, per tant, un so més fluix.

- El **pedal central** (tonal): Es troba en els pianos de cua i alguns electrònics. Funciona igual que el pedal dret, però solament a les cordes que es troben baixades a l'hora de baixar el pedal.

2.6 Els tipus de pianos moderns

Cristofori va inventar el pianoforte. Era expert fabricant de clavicèmbals familiaritzat amb les tècniques de fabricació d'instruments de corda amb teclat.

Els pianos moderns són els que han estat fabricats des de 1880 fins avui dia. Aquests pianos es diferencien lleugerament entre ells pel material del que estan fets i pel disseny.

Hi ha dos tipus de pianos moderns: el de **cua** i el **vertical**.

Piano de cua: les seves cordes i la caixa de ressonància estan col·locats horitzontalment. La caixa té una tapa superior que sol estar oberta per a que el so produït per les cordes surti a l'exterior directament i sigui més clar. La seva grandària varia segons el fabricant i el tipus de piano de cua. Cada nota està formada per un grup de tres cordes i a més poden portar, al igual que els pianos verticals més grans, un tercer pedal anomenat de retenció, a través del qual es poden aguantar sons greus durant un llarg espai de temps, mentre es van tocant altres melodies. Aquests pianos poden ser de quart de cua, de mitja, de tres quarts i de cua entera o de concert

Segons la seva mida hi ha cinc tipus diferents:

- de Cua Mignon. Fins 130 cm de llarg.
- de $\frac{1}{4}$ Cua. De 131 fins a 189 cm de llarg.
- de $\frac{1}{2}$ Cua. D'190-225 cm de llarg.
- de $\frac{3}{4}$ Cua. De 226 fins a 255 cm de llarg.
- de Gran Cua. Superiors a 256 cm de llarg.

Piano vertical o de paret: té les cordes, els martells i la caixa de ressonància perpendiculars al terra. A diferència del piano de cua, té el mecanisme disposat verticalment, que és un important estalvi d'espai. No té doble escapament de la tecla, com els de cua, i el pedal de sordina actua de forma distinta: en lloc de desplaçar el mecanisme per a que el martell toqui menys cordes, apropa els martells a les cordes

per a que el recorregut sigui més curt. Molts pianos verticals tenen un pedal que es pot deixar accionat fixe per aconseguir un volum de so molt reduït. Això permet que l'estudi d'aquest instrument no resulti molest per a les persones que viuen al voltant en un bloc de pisos.

En 1795 es desenvolupa a Londres el primer piano vertical. El seu dissenyador era William Stodart. En 1863 Steinway dissenya i construeix el piano vertical modern amb cordes creuades i una sola taula harmònica.

Segons la seva mida hi ha quatre tipus diferents:

-**Piano vertical espineta**: el més petit en la seva categoria amb un so característic, piano de màquina indirecta (vol dir que el mecanisme es troba per sota del teclat). La seva altura és menor a 98 cm. El mecanisme es troba per sota de l'altura del teclat.

- **Piano vertical consola**: són pianos de màquina directa, és a dir, el mecanisme està al mateix nivell del teclat. De 98 a 109 cm d'alçada.

- **Piano vertical d'estudi**: són pianos de màquina directa, amb el mecanisme una mica més elevat del nivell del teclat. Aquesta característica proporciona a l'interpret una major seguretat. De 110 a 139 cm d'alçada.

Pot haver mecanismes posicionats per sobre de l'alçada del teclat, de 18 als 25 cm d'alçada.

- **Piano vertical antic**: són pianos amb una gran capacitat acústica, de màquina directa encara més elevada que el piano d'estudi. La seva mesura d'altura és molt variable depenent del fabricant però sol tenir més de 140 cm d'altura. Habitualment trobem mecanismes compactes posicionats sobre l'altura del teclat.

També podem classificar els pianos segons l'altura relativa del mecanisme pel que fa al teclat. Hi ha mecanismes que es troben per sobre de l'alçada del teclat i mesuren de 26 a 40cm.

També poden trobar-se, especialment en les mesures de Pianos Verticals Grans o d'Estudi, un tipus de piano molt antic anomenat "a baioneta". Aquest tipus de piano es

caracteritza per posseir els apagadors situats per sobre de l'alçada dels martells i comandats per una sèrie de filferros a la manera de baionetes.

Segons el nombre de tecles hi ha dos tipus de pianos:

- **Pianos de 85 Notes.**

- **Pianos de 88 Notes.**

La majoria dels pianos construïts entre finals del segle XIX i la primera dècada del segle XX tenien 85 notes. A finals del segle XIX, fabricants com Steinway van començar a construir pianos de 88 tecles. Des de principis del segle XX fins ara, tots els pianos s'han construït de 88 tecles.

El piano electrònic: es va originar en el segle XX. Exteriorment és igual que el piano de paret, però el seu so no és produït per cordes sinó de manera electrònica. A més, pot reproduir el so de diferents instruments i moltes vegades incorpora cançons i ritmes predeterminats. Alguns models porten incorporat un metrònom per poder sincronitzar exactament amb la velocitat de la melodia.

Piano "pianola": Mitjançant un complex sistema de manxes d'aire en el passat o mitjançant un complex sistema computat en l'actualitat, poden executar sols una peça musical. En els pianos antics la música per reproduir en les pianoles venia gravada en "rotllos". En l'actualitat vénen gravades en disquets o CD-ROM.

L'intèrpret pot guardar cançons tocadetes per ell mateix, per tornar a sentir després. També pot gravar la melodia per a cada mà independentment. Hi ha varietats que són sensibles al tacte, és a dir, detecten la força amb què són pressionades les tecles, com en un piano real i actuen en conseqüència, reproduint el so amb més o menys força, segons el cas.

El so es diferent al del piano de cua o l'acústic, no és de tanta qualitat. La força que s'ha d'emprar per tocar les tecles és menor. Encara que molta gent prefereix comprar aquest perquè és molt més assequible.

2.7 Pianistes destacats actuals

Alguns dels pianistes més destacats actualment són en Lang Lang, en Ludovico Einaudi i en Yann Tiersen.

Lang Lang

Lang Lang va néixer a Shenyang, Xina, el 14 de juny de 1982. És un pianista i compositor xinès molt conegut actualment. Se'l considera el pianista més gran de l'actualitat. Ha actuat amb importants orquestres d'Europa, la Xina i Estats Units.

Als 2 anys, Lang va veure l'episodi de "Cat Concert" de Tom i Jerry, en el qual es podia escoltar la *Rapsòdia hongaresa N° 2* de Franz Liszt. Lang diu que aquesta obra de música occidental el va inspirar i motivar a tocar el piano. Amb 3 anys va començar les seves classes de piano amb la professora Zhu Ja-Fen. Amb 5 anys va guanyar el "Concurs de Piano de Sheyang" i va tocar en la seva primera audició. Amb 9 anys, Lang va voler entrar al "Conservatory of Music de Beijing", però no va ser admès, segons pel jurat, per carència de talent al tenir equivocacions a l'hora de tocar. El seu professor de música del col·legi, el va veure tan decebut que va decidir motivar-lo ensenyant-li la *Sonata per a Piano N° 10*, que segons paraules de Lang, li van fer recobrar l'esperança.

Pocs mesos després de la seva audició per entrar al Conservatori de Beijing, va decidir presentar-se al "Conservatori Central de Música de Pequín", on va ser admès. Va guanyar la "Competició de Piano Xing Hai Cup" a Beijing el 1993. El 1994 va guanyar el

primer premi del “Quart Concurs Internacional de Joves Pianistes” a Ettingen, Alamanya. Amb 13 anys ja era capaç de tocar els 24 Estudis de Chopin entre d’altres grans peces. El mateix any va guanyar el primer premi en el “Concurs Internacional de Joves Músics de Txaiovski”, al Japó, on va tocar el *Concert per a Piano N° 2* de Chopin amb “l’Orquestra Filharmònica de Moscou”. Amb 14 anys, va tocar el piano com solista en el concert inaugural de la “Simfònica Nacional de la Xina”, on va acudir el que en aquell temps era el President de la República Popular Xinesa, Jiang Zemin. Als 15 anys va anar-se a Amèrica amb el seu pare per estudiar llenguatge musical i piano a l’Institut Curtis de Filadelfia, on el seu professor va ser Gary Graffman.

El talent de Lang Lang va ser veritablement descobert quan tenia 17 anys, al tocar el *Concert per a piano N° 1* de Txaiovski amb l’Orquestra Simfònica de Chicago.

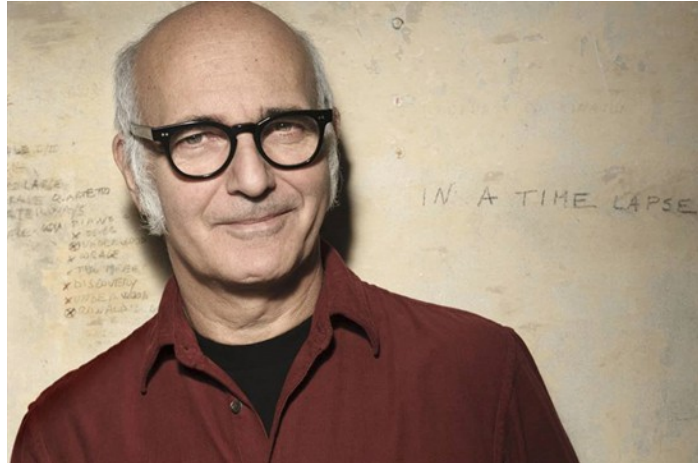
Al llarg de la seva carrera pianística, Lang Lang ha estat donant recitals i concerts per moltes ciutats importants. Va ser el primer pianista xinès contractat per la “Filharmònica de Berlín”, la “Filharmònica de Viena” i algunes de les principals orquestres nord-americà. Lang Lang ha estat elogiat per músics i crítics de tot el món, encara que també ha sigut criticat per altres pianistes i escoles musicals. Això és degut a que, tot i donant crèdit al seu talent en la tècnica del piano, hi ha qui creu que es dedica a l’espectacle i és massa sobrecarregat.

Lang Lang ha gravat per als segells discogràfics de Deutsche Grammophon i Telarc. Va debutar número 1 a la “Traditional Classical Billboard Chart” amb el seu àlbum de *Concerts per a Piano*, primer i quart de Beethoven amb “l’Orquestra de París” i Christoph Eschenbach. També ha gravat peces de piano per a bandes sonores.

Lang ha tocat el piano per a personalitats internacionals com, el President Barack Obama, Secretaria General de Nacions Unides Kofi Annan, Isabel II del Regne Unit, el President Hu Jintao de la Xina, entre d’altres. Ha actuat també amb les principals orquestres del món, com l’Orquestra de Cleveland o la Simfònica de Detroit, i amb directors importants, com Charles Dutoit, James Levine, Simon Rattle, etc.

Ludovico Einaudi

Ludovico Einaudi va néixer a Torí, Itàlia, el 23 de novembre de 1955. És un pianista i compositor italià molt famós en tot el món. La seva música es caracteritza per ser senzilla, subtil, relaxant, ambiental i sincera. Les seves melodies són innovadores i meravelloses a l'oïda. Se'l reconeix com a minimalista, influït per Erik Satie.

És fill de Giulio Einaudi, un editor i intel·lectual italià. Es va graduar en composició al “Conservatori de Música Giuseppe Verdi” l’any 1982, en el que també va rebre una beca per al Festival de Tanglewood, als Estats Units. Va estar quatre anys més dedicant-se a la recerca d’una música tradicional, i el 1986 va començar a compondre peces més personals, innovadores. Va escriure música per a cinema i dansa. Poc després es va atrevir amb el piano.

El 2011 va saltar a la fama al compondre la banda sonora de la pel·lícula “Intocable”. Aquesta banda consta amb peces que donen sensació d’ensomni amb base d’un marc melòdic repetitiu.

Ha compost peces per a pel·lícules, ha venut molts discos en tot el món i ha fet gires mundials. Ha rebut també diversos guardons internacionals com la “Millor banda sonora” en el Festival d’Avinyó el 2004, per *Sotto falso nome* (2004)

La seva obra es divideix en: àlbums, composicions per a piano i televisió, Música de cambra, orquestra i tetare i dansa. Destaquen les seves obres per a piano: *Le Onde* (1996), *Una Mattina* (2004) i *Islands* (2011).

Yann Tiersen

Yann Tiersen va néixer a Brest, França, el 23 de juny de 1970. És un músic i compositor francès i un dels principals exponents del minimalisme. Té una faceta multi-instrumentalista, encara que ha sigut especialment important en les seves composicions per a piano.

Yann Tiersen es va sentir atret per la música ja de molt petit. Va estudiar en diferents conservatoris piano i violí, i una mica més tard, composició. També es va interessar per altres instruments com l'acordió, el piano de juguina i la guitarra elèctrica, i va aprendre a tocar-los. No només li agradava la música clàssica, sinó també el Rock, fins i tot va estar en un grup de Rock amb alguns dels seus amics. Algunes vegades ha arribat a fondre aquests dos estils.

Tiersen va publicar el seu primer àlbum el 1995, titulat *La valse de monstres*, on es deixa veure el seu fascinant pel cinema i el teatre. Un any més tard va publicar *Rue*

des cascades, el que serà tema principal de la banda sonora de la pel·lícula *La vida somiada dels àngels*. El 1998, les composicions de Yann Tiersen salten a la fama mundial.

Va col·laborar amb diversos artistes del seu país. L'àlbum *homònim amb Bästard* es centra en el postrock, és un ambient una diferent del que havia fet fins al moment. Va fer una col·laboració amb la cantant Claire Pichet en *Le phare* (1998), disc que es faria famós en tota Europa.

El 1999 va publicar l'àlbum *Tout est calmi*, de caràcter roquer. Aquest mateix any presentar l'àlbum titulat *Black Session*. El 2001 va publicar *l'Absente*, obra que dona un aire francès i elegant. Aquest mateix any va publicar la banda sonora de *li fabuleux destin d'Amelie Poulain*, obra que veurà la llum en tot el món. A partir d'aquí la seva fama va augmentar molt considerablement. El 2002, amb una orquestra i artistes convidats, va publicar *c'était ici*, que compila els seus millors temes en directe en un doble àlbum.

El 2003, Yann Tiersen va col·laborar amb Shannon Wright, producte de la unió entre el rock i instruments clàssics.

El 2005 va publicar *Les Retrouvailles*, compostat a l'illa d'Ouessant, on Yann va trobar el lloc per relaxar-se i inspirar-se.

La seva **obra** es divideix en:

- Àlbums d'estudi: *l'Absente* (2001), *Skyline* (2011), *Infinity* (2014), etc.
- Bandes sonores: *Amélie* (2001), *Good Bye, Lenin!* (2003) *Tabarly* (2008), etc.
- Àlbums en directe: *Black session* (1999), *C'était ici* (2002), *Live in London* (2014), etc.
- Pel·lícules dedicades a la seva música: *La traversée* (de Aurelié du Boys) (2005) i *On tour* (de Aurelié du Boys) (2006).
- Filmografia (acompanyament musical): *Alice et Martin* (de André Téchiné) (1998), *La Vie rêvée des anges* (de Erick Zonca) (1998), *Amélie* (de Jean-Pierre Jeunet) (2001), etc.

3. PRÀCTICA

3.1 Entrevista a una professora de piano

Vaig decidir fer-li una entrevista a la meva ex-professora de piano. Es diu Susanna x x i treballa a una escola municipal de música com a professora de llenguatge musical i de piano. He tingut la Susana com a professora de piano durant set anys i mai li havia preguntat sobre els seus estudis musicals o per consells de cara al piano. Vaig pensar que seria una oportunitat agradable el fet de preguntar-li coses que m'interessaven sobre els estudis musicals i el piano, i més després d'haver estat fent classe tants anys amb ella.

Vaig fer aquesta entrevista (que també tinc gravada al mòbil) a finals del mes de juny, una mica després d'haver acabat el 1r de batxillerat.

L'entrevista que vaig fer és aquesta:

A què et dediques professionalment?

Sóc professora de piano i de llenguatge musical.

Quan de temps portes de professora?

Uns vint anys.

Quina ha estat la teva evolució fins a trobar el treball actual?

Pràcticament el vaig trobar de seguida. Vaig fer algunes pràctiques en unes altres escoles. Vaig estar en alguna escola més, i casualitats de la vida em va portar a...

Sempre has estat de professora?

Sí.

Quina formació fa falta per poder fer la teva professió?

Has d'entrar en un conservatori. Treure't els estudis superiors de piano o de llenguatge també, i ja està. Si vols estar en una escola de música has d'acabar en un conservatori.

Què creus que és el més fàcil de fer entendre als alumnes en les classes de piano? I el més difícil?

El més fàcil potser seria aprendre les notes. El més difícil a vegades acostuma a ser el ritme o poder fer entendre que en el piano es necessiten poder llegir dues claus, la clau de sol i la clau de fa. I això a vegades els embolica una mica, perquè les dues mans han de ser independents. Poder portar el ritme adequadament, la pulsació... Això costa.

A quina edat recomanaries començar a tocar el piano?

Entre els sis i els vuit anysets potser. Als set anys.

Quan de temps es necessita per aprendre a tocar-lo?

Moltes hores i molta dedicació. Si comences amb vuit anys, fins que acabes, si vols fer la carrera, doncs calcula que són uns deu més, més o menys. Però moltes hores. Has de dedicar un dia complet.

Per a ser un bon pianista quan de temps fa falta practicar?

Doncs això. Moltes, moltes hores. Hauries de.... Per ser un bon pianista jo crec que t'has d'obsessionar amb l'instrument i estar el dia complert tocant. Perquè no només és llegir. Després darrere d'això hi ha una tècnica. Hi ha una manera de tocar. No només és tocar amb els dits i ja està. També has de tocar amb tot el cos, i això és complicat.

Es pot viure de professor de piano?

Ara per ara de moment sí.

Quines altres sortides professionals tindria un pianista?

Pots ser concertista, dedicar-te a fer concerts.

I es pot viure d'això?

Sí.

Creus que és més complicat ser concertista?

Jo crec que sí. Jo crec que molts concertistes acaben donant classes perquè potser els concerts no són sempre, són de tant en tant, a no ser que estiguis molt sol·licitat. Però molts concertistes acaben donant classes. Llavors pots donar classes en un conservatori o en una escola de música. Pots estar a una escola secundària també, fent classes de música, però de música, no d'instrument.

És fàcil trobar feina estable de pianista?

Jo crec que sí. Jo ho vaig tenir molt fàcil, i de seguida em va anar molt bé. També conec altre gent que no. Però jo crec que és com a totes les professions. Vull dir... El que té la sort avui dia de poder-se dedicar amb el que ell a estudiat... Això és un plaer. Però no tothom ho pot fer. Jo ho estendria a moltes professions, no només a la de música.

Quin compositor de piano clàssic t'agrada més? I contemporani? Per què?

Clàssic a mi m'encanta Mozart. M'agrada molt molt molt molt, molt. Contemporani Debussy. Ell té una sonoritat espectacular, vull dir, té unes harmonies molt boniques.

Quina peça t'agrada més de l'època clàssica? I de l'època contemporània?

De clàssica, parlant de Mozart, hi ha una sonata, la sonata en La Major, la 300, que són unes variacions...!, aquesta m'agrada molt. De l'època contemporània, igualment de Debussy, diria "El Claro de Luna".

O sigui que t'agraden les peces d'aquests compositor també?

Sí, sí. Després hi ha d'altres. Però aquests dos diria que són els meus preferits.

Creus que és fàcil composar?

Sí...El que passa és que has d'aprendre primer l'harmonia. Has d'aprendre com funciona l'harmonia, els acords, tot això...I després sí, és fàcil.

Quan de temps trigues a aprendre l'harmonia?

Abans quan jo estudiava eren quatre anys. Ara jo crec que amb el primer, segon curs, ja tens unes nocions d'anar podent fent composicions senzilles, però sí que tens ja unes

nocions de com anar enllaçant aquests acords i anar podent fent una petita composició.

Creus que es podria compondre sense saber harmonia?

Bueno, pots anar jugant amb els sons. Si a tu t'agrada aquella composició per què no? És una mica lliure també, i al final la música és lo que ens transmet i lo que ens agrada.

Totes les peces importants tenen una harmonia no?

Sí, i cada època té lo seu també. Si escoltes diferents autors de diferents èpoques veuràs que tenen un tipus de sonoritat diferent uns d'altres.

L'harmonia també varia segons l'instrument que es toca?

No, l'harmonia és la que és. L'únic que varia és l'instrument, la sonoritat. El color d'aquell instrument. Però l'harmonia en principi és la mateixa per tots.

3.2 La meva composició

Records d'estiu

Laura Osorio Agustín

Moderato

mf

5

p

9

13

17

20

rit. accel.

mf

2

24

Musical notation for measures 24-26. The piece is in 4/4 time with a key signature of one flat (B-flat). Measure 24 features a treble clef with a whole chord and a bass clef with a rhythmic pattern of eighth notes. Measure 25 continues the bass clef pattern. Measure 26 has a treble clef with a whole chord and a bass clef with a rhythmic pattern of eighth notes. An *8va* marking is present above the final chord in the bass clef.

27

rit.

Musical notation for measures 27-29. Measure 27 has a treble clef with a whole chord and a bass clef with a rhythmic pattern of eighth notes. Measure 28 has a treble clef with a whole chord and a bass clef with a rhythmic pattern of eighth notes. Measure 29 features a treble clef with a triplet of eighth notes and a bass clef with a triplet of eighth notes. The *rit.* marking is positioned above the first two measures.

Vaig començar a tocar el piano als vuit anys. Sempre somiava amb la idea de poder tocar qualsevol peça que m'agradés. També em veia interessada per la composició i, de fet, a aquesta edat vaig fer la meva primera composició, només basada en allò que les meves mans tocaven i volien fer sonar bé. Ja més tard no he fet gaires composicions més, potser perquè requereix un temps que de vegades no trobava i, principalment, perquè veia i veig difícil compondre. Se que els compositors segueixen una sèrie de normes que venen guiades pel coneixement de l'harmonia, fonamental en les obres més importants en la història de la música. Com m'agrada la idea de provar coses noves, i aprofitant el fet que he volgut fer el treball de recerca centrat en el piano, he fet una composició.

La meva composició no segueix una harmonia estudiada i complexa, ja que acabo de començar aquest any a estudiar-la. És una peça senzilla però amb una coherència i intent de buscar una sonoritat adient al que vull expressar.

Haver fet aquesta composició m'ha fet adonar que m'agradaria poder compondre peces en un futur proper. M'ha motivat a estudiar harmonia i posar-me davant el piano a trobar la meva pròpia sonoritat i manera de tocar. Encara que en el procés d'escriure la peça m'he trobat amb algunes dificultats.

En un primer moment em va cridar l'atenció la idea de canviar de tonalitat i després tornar a la inicial, ja que pensava que era una manera original de fer una composició, però m'he adonat que és més difícil del que sembla. No em quadrava del tot la peça des del punt de vista sonor i vaig decidir no fer aquest canvi. De totes maneres, he decidit deixar el canvi de transició als compassos que anava a fer en una altra tonalitat encara que aquests hagin romàs en la mateixa. M'ha semblat que donava una toc interessant a la composició.

Volia compondre seguint harmonia, però degut a la meva falta de coneixement i dificultat que em suposava, he acabat fent la peça per instint. És a dir, partint de la base del tipus de compàs, els graus empleats en cadascun d'aquests i la tonalitat, he tocat al piano allò que creia que sonava bé i ho he escrit al pentagrama.

Quadrar la meva peça inventada al piano dins el tipus de compàs que havia escollit és més difícil del que pensava. En la meva composició volia que cada compàs fos com una frase, i això ha sigut una mica difícil perquè no cada una d'aquestes "frases" cabien en un sol compàs. Tot i així he pogut solucionar-ho, tant sigui canviant el ritme inicial amb el que havia tocat la peça inventada, com adaptant el ritme que volia fer dins dels compassos.

He decidit donar-li el tempo de "Moderato" a la meva composició perquè crec que encaixa amb la meva melodia. No és una peça d'expressar sentiments de tristesa com per fer-la lenta. No volia fer una peça que dones sensació de tristesa, ni massa alegre com per fer-la més ràpida. Crec que expressa una emoció alegre i moderada.

També he volgut posar dinàmiques per dotar de més sentit a l'obra. Penso que això ajuda a l'hora de tocar, ja que dona volum i diferenciació a les diferents parts de l'obra. Els sis primers compassos es toquen en Mezzoforte; en els tres últims compassos hi ha un augment i una disminució d'intensitat, per arribar als altres sis compassos, amb menys intensitat, Piano. La peça segueix amb un augment i disminució d'intensitat en els següents tres compassos. Després ve el compàs de "transició", en el que hi ha un trino que canvia a un ritme i sonoritat diferents. En aquest compàs hi ha un crescendo en els dos primers temps i un decrescendo en els altres dos temps. La composició segueix amb dinàmiques de crescendo i decrescendo en els següents tres compassos, en el quart hi ha un ritardando i una disminució d'intensitat. Seguidament apareix un altre canvi de ritme, dos compassos es repeteixen, augmentant de volum, per seguir amb altres tres compassos que arribaran a l'últim; notes que van de greu a agut mentre hi ha un decrescendo per acabar amb una octava de fa en cada mà.

La peça comença amb una melodia marcada en la mà dreta i uns acords en la mà esquerra. Segueix amb una iniciació de moviment en la mà esquerra mentre la dreta es manté igual i constant, encara que amb una intensitat més fluixa. Després hi ha tres compassos on la mà esquerra torna a fer acords i, després del trino, arriba un compàs amb igualtat d'importància en les dues mans. La mà esquerra segueix fent acords per després canviar-li el paper a la mà dreta. Aquesta segueix amb acords mentre

l'esquerra adquireix importància i intensitat. L'últim compàs consta d'un decrescendo que acaba en una negra en la mà dreta i altra en l'esquerra.

Els graus amb els que comença la composició i que es repetiran són, en ordre: tònica (1r), dominant (5è), superdominant(6è), subdominant (4rt), dominant (5è), tònica (1r).

He optat per fer-la en una tonalitat major (Fa major), per donar-li a la meva peça un ambient més despert, encara que també subtil. Sóc conscient també de que una tonalitat major és més fàcil de manejar que una menor. Aquesta última té alguna que altra regla que fa al compositor estar més atent a l'hora de compondre, pel que és més difícil fer-ho. Té un grau de dificultat més perquè limita l'elaboració de la peça.

A la meva composició he decidit donar-li el nom de *Records d'estiu* perquè és el que m'inspira. Quan vaig tenir la composició acabada la vaig gravar en el meu piano (que és elèctric), i a l'escoltar-la això és el que em va venir al cap. És una música agradable que em transporta a uns moments agradables; de sol, tranquil·litat, d'aigua i d'alegria. Em recorda els dies a la platja i a la piscina, i els pensaments en pau escoltant altra música al piano.

Quan escoltes una peça musical, a més de sentir-la crec que també te la pots imaginar. Et pot transportar a un altre lloc, un que la música t'inspiri. El títol d'una peça moltes vegades inconscientment et porta a imaginar-te l'escena, pensaments o emocions als que el compositor et vol fer arribar i amb els que et sents identificat. Per això penso que és molt important saber donar-li un títol a cada peça, per acabar de donar-li sentit al propòsit d'aquesta.

Encara i que les peces elaborades tenen moltíssim mèrit i les que estan ben fetes poden arribar a ser molt boniques, a mi sempre m'han agradat les peces més senzilles a l'oïda, encara que potser tècnicament tinguin quasi tant treball com les altres. Moltes vegades les peces senzilles són les millors. Això ho dic sincerament, sense vincular-ho amb la meva peça.

Encara i el meu desconeixement en l'harmonia i la seva utilització, crec que la peça m'ha sortit força bé dins els meus límits. He fet una composició senzilla, però amb una melodia clara i atractiva.

3.3 Visita al Museu de la Música

Vaig anar al Museu de la Música de Barcelona a finals d'octubre. Quan vaig anar ja havia fet recerca sobre els instruments que m'hi trobaria, i també sobre el mecanisme del clavicordi, el clavicèmbal i el piano. Vaig poder veure d'aprop la mecànica dels instruments. N'hi havia de tot tipus: saltiris, clavicordis, clavicèmbals, pianos, òrgans, guitarres... Vaig poder fer totes les fotos que vaig voler. Em va agradar molt el museu i el fet que hi projectessin documentals en cada secció d'instruments diferents per poder conèixer així més profundament la seva història.

Saltiris

Espanya, segle XVIII

Monocordi

Clavicordi

St. Pauli in Budillín, 1728

Clavicèmbals

Segle XVIII

Pianos

Pianola, Nova York, Estats Units, 1911

Piano de taula, 1805

Piano de taula, Londres, Anglaterra, 1820

Piano de taula, Barcelona, 1800

Piano vertical, Londres, Anglaterra, 1820

Piano girafa, Viena, Àustria, 1840

Piano armari, 1820

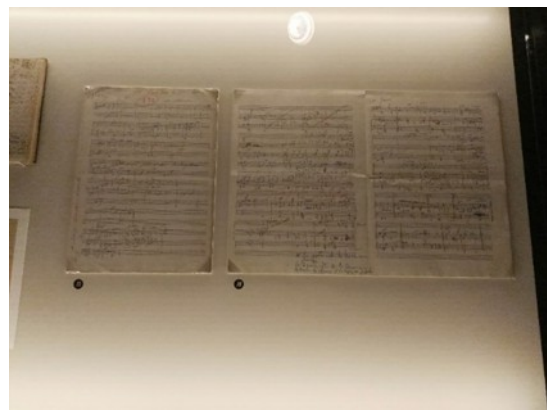
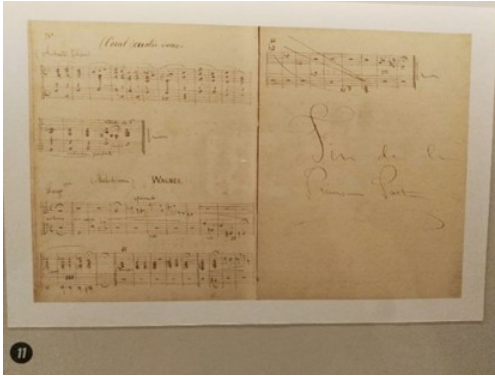

Piano de taula, Madrid, Espanya, 1828

Sintetitzador, Nova York, Estats Units, 1965-1985

Partitures

Mecanisme de diferents pianos

Piano de cua, Carl Rönisch 1905. Va pertànyer al pianista i compositor Isaac Albéniz.

3.4 La interpretació al piano del repertori originari per a clavicèmbal

Hi ha peces que han estat composades per a clavicordi, d'altres per a clavicèmbal i d'altres per a piano. Encara i que exteriorment s'assemblen molt, hem vist les diferències que hi ha entre uns i altres, i és que el piano va evolucionar a partir del mecanisme del clavicordi, i el clavicèmbal es troba en l'escala del temps entre el clavicordi i el piano. Encara que el clavicèmbal té un sistema mecànic diferent, l'exterior i propòsit de l'instrument és el mateix.

Avui en dia molts músics decideixen tocar peces antigues d'una manera diferent o amb un instrument diferent del que es va compondre. Hi ha gent que s'inclina per la tradició i diu que està bé tocar peces històriques amb instruments moderns, i d'altres persones defensen l'origen d'aquestes peces i, per tant, de tocar-les com van ser composades.

Segons les persones que prefereixen fer ús d'instruments moderns (en aquest cas el piano), creuen que el més important no són els canvis d'interpretació de la composició, sinó la transmissió d'ella mateixa. Hi ha persones, crítics musicals, que pensen que una cançó sempre s'ha de tocar com ha estat composta, és a dir, que ha de ser tocada per l'instrument per al que es va pensar. Les peces que han estat composades per a clavicèmbal generalment pertanyen a la època de la qual és originari i, per tant, tenen una harmonia característica. Aquestes persones creuen que no està bé "desprestigiar" d'alguna manera peces que són tan importants. Per a ells això és un sacrilegi. Pensen que és necessari tornar a les interpretacions originals per poder recuperar aquestes obres tal i com van ser composades.

Però, segons els que creuen en una recuperació d'aquestes peces, es creu que ja no existeix una unió amb el passat. Pensen que les obres fetes per a piano es poden tocar al clavicèmbal, i viceversa. A moltes persones els hi agrada més el so del piano que del clavicèmbal, i per això també volen tocar aquestes peces al piano.

Jo personalment crec que cadascú ha de tocar les cançons amb l'instrument que vulgui. Penso que tocar les peces amb un instrument diferent amb el que es van fer no és cap deshonor per als compositors ni per als músics que segueixen firmament l'època. Segurament si el piano s'hagués originat en el mateix temps que el

clavicèmbal, molts compositors haurien fet peces per a piano i/o per a clavicèmbal. El piano és un instrument molt agraït ja que a part de ser relativament fàcil d'aprendre a tocar-lo, a més pots fer sonar les tecles més o menys forts segons com vulguis, i això dona la capacitat al pianista d'expressar més les emocions i sentiments.

3.5 Entrevista a un afinador de pianos

Vaig fer-li una entrevista a en Carles Horvath, que entre d'altres coses és afinador de pianos. Em va semblar interessant poder informar-me en aquest aspecte sobre el piano.

Aquesta és la entrevista que li vaig fer:

Quina és la titulació que es necessita per ser afinador de pianos?

Actualment no hi ha cap titulació homologada i requerida per realitzar aquesta feina. Hi ha escoles a altres llocs com França i Anglaterra, però de vegades es tracta de cursos de sols un any i que el que aconseguen es donar unes bases per poder aprendre l'ofici. Aquí la millor manera d'aprendre es la tradicional, com a aprenent a un taller que es dediqui a la restauració completa dels pianos, com és *Jorquera Pianos*, que sempre ha estat un referent en aquest camp. En altres països, com Alemanya, també existeix l'opció de formar-se en una fàbrica de pianos, com per exemple a *Steinway & Sons Hamburg*, per la qual també he passat per rebre certes formacions específiques.

Quant fa que es dedica a aquesta professió?

Vint i cinc anys, tot i que podríem dir que de la primera vegada que vaig fer servir una clau d'afinar ja en fa més de 35 anys.

Quins altres treballs relacionats amb la música ha fet abans de dedicar-se a aquest?

Estudis elementals de piano i solfeig i diversos anys d'estudi de guitarra.

Compagina el treball d'afinador amb un altre?

No, tot i que hi ha alguns músics professionals que també afinen. Però com en totes les activitats, si vols treballar al nivell més alt és desitjable una dedicació completa.

En que consisteix tècnicament el seu treball? Quin és el procés?

És important distingir entre el que normalment es coneix com afinació pròpiament dita, que es el procés de moure les clavilles per donar més o menys tensió a les cordes per aconseguir el to desitjat, i en el que realment consisteix una afinació professional, en la

que es busca, a part de tenir una bona afinació de les notes, maximitzar la qualitat tímbrica i mecànica de l'instrument. De fet part de la meva feina també consisteix en la restauració completa de pianos.

Quant temps porta afinar un piano?

El temps que considerem necessari per fer un treball d'afinació a casa d'un client que fa un manteniment habitual del piano és al voltant de dues hores.

El procediment d'afinació canvia segons el tipus de piano (vertical, de cua...)?

En principi el procediment és el mateix, tenint en compte que evidentment la posició de les cordes i les clavilles és diferent i també ho és la mecànica.

Hi ha més varietats de procediments?

Hi ha diferents tècniques per fer l'afinació, i cada tècnic acaba desenvolupant amb el temps el seu estil propi. També és cert que segons l'estat en que es trobi l'instrument pots afrontar l'afinació de maneres diferents i aplicant tècniques diverses de com treballar les cordes i les clavilles. Per altra banda també està el fet diferencial d'afinar el piano d'oïda (partint d'una nota de referència donada), o amb una màquina o aplicació que serveix de guia per fer una afinació estàndard.

Quina és la periodicitat amb la que es deu afinar un piano?

Per un ús normal familiar el recomanat és de dues vegades l'any per tenir-lo sempre en condicions òptimes. Molts propietaris ho fan habitualment un cop l'any. En cas de pianos per concert s'afinen, harmonitzen i revisen mecànicament abans de cada concert.

Totes les marques de piano necessiten el mateix manteniment?

La qualitat de l'instrument és fonamental per que aquest sigui més estable tant mecànicament com acústicament, la vida d'un instrument d'alta qualitat és molt més llarga que la d'un instrument industrial senzill, i la seva valoració al llarg del temps pot fins i tot augmentar, cosa que no succeeix amb els instruments més senzills. De totes

maneres el manteniment és prou similar i depèn sobretot de l'ús i la cura en la conservació de l'instrument.

Quins són els seus clients habituals (escoles de música, particulars, organismes públics...)?

Tant clients particulars com escoles de música, com també teatres i auditoris.

Quin és el cost mitjà per afinar un piano?

Actualment el nostre preu per una sessió a casa d'un client, inclòs el desplaçament dins de l'àrea metropolitana i l'IVA és de 150'00€. Els clients que tenen diversos pianos i que els afinen regularment, com es el cas de conservatoris de música, tenen un preu mes reduït.

Quants pianos afina aproximadament en un mes?

La quantitat d'afinacions mensuals que realitzo són al voltant de 40.

Com va ser que s'hi va dedicar a aquest treball? Què li fa seguir dedicant-s'hi?

Va començar per ser una curiositat. De petit ja m'interessava l'afinació dels instruments i a casa teníem un piano força antic amb problemes a dues zones del claviller, el que feia que l'afinació no es mantingués correctament en dues notes. Jo les repassava ja amb 14 anys amb una clau d'afinar que ens va donar un parent que havia sigut afinador. Després quan vaig començar a aprendre de debò l'ofici em va apassionar el tema de cercar el so d'un instrument i la restauració complerta, fins i tot del moble.

Tot i que en 25 anys passes per moltes experiències diverses i els teus coneixements de l'instrument arriben a ser molt grans, sempre hi ha nous reptes per recuperar instruments o preparar-los per concert per primeres figures dins del món pianístic i això fa que segueixi sent un ofici apassionant per mi.

Té alguna anècdota referida als pianos? (S'ha trobat amb pianos molt vells, de disseny destacat, molt valuosos...)

Anècdotes n'hi ha moltes, principalment amb els artistes i històries que ells m'expliquen. També són curiosos i diversos els casos en que pots trobar coses

amagades dins d'un piano, com per exemple el cas d'un piano antic que vaig anar a veure a un pis de Barcelona que havia estat 'ocupat' durant diversos anys i que tenia fins i tot les finestres trencades. Quan el propietari el va recuperar ens va avisar per veure si el piano es podia afinar o reparar. Això ja no era possible malauradament, però al revisar-lo vam trobar unes capses amagades a la part inferior. Les vam obrir i el propietari va quedar molt gratament sorprès, ja que dins les caixes hi havien tots els coberts de plata de la família, que la seva àvia havia amagat durant la guerra civil i que tota la família havia donat per perduts des de feia molts anys!

4. CONCLUSIONS

Fent aquest treball he pogut conèixer els antecedents del piano. He après que aquest té un sistema quasi igual al del clavicordi amb un exterior semblant al del clavicèmbal. Penso que és molt important conèixer aquests dos instruments per entendre l'aparició del piano.

Tot i que el piano és un instrument de més complexitat sonora i expressiva que el clavicordi i el clavicèmbal, hi ha gent que prefereix aquests últims. El piano modern és avui dia mundialment conegut i admirat, però en les últimes dues dècades ha hagut un ressorgiment de l'ús i admiració pel clavicordi i el clavicèmbal, de característiques exteriors i sonores diferents.

Un dels meus objectius d'aquest treball era conèixer el desenvolupament del piano al llarg de les dècades, tant en els diferents períodes i estils musicals com en la seva mecànica i estructura. Ha sigut molt interessant saber com el piano s'ha adaptat a cada època històrica; les tècniques i formes musicals presents en cada període així com la existència o no de l'expressió dels sentiments. És interessant saber també les peces que es van fer específicament per a clavicordi o clavicèmbal (Bach es va dedicar a fer moltes per a clavicèmbal).

He volgut explicar les èpoques musicals i els compositors des del punt de vista del piano, així com la seva part constructiva, que s'ha anat desenvolupant al llarg dels temps, i els diferents tipus als que ha donat lloc. Crec que, com que cada període musical és diferent, mereix una explicació i una extensió diferents. He donat més importància a aquells apartats que m'han semblat que ho requerien, ja sigui per la importància dels compositors de l'època, com per la consideració a nivell històric.

Sóc conscient que el tema que he volgut abastar és ampli però, tot i així, crec que he pogut expressar de manera adequada el piano a través de la història.

Els compositors dels que he parlat han sigut molt importants, no només per la seva meravellosa tècnica o genialitat artística, sinó perquè han fet les composicions més boniques, complexes i originals de la història de la música. Obres com *Clair de lune* de

Debussy o *La Marxa Turca* de Mozart s'han estat escoltant durant anys en diferents pel·lícules. El poder que té fer obres que siguin mundialment conegudes i eternes, com ho són aquestes, fan del piano un instrument d'interès per a cada vegada més persones. Són peces que han portat el piano a ser conegut arreu del món.

Aquest treball m'ha servit per aprofundir els meus coneixements sobre la història del piano i, òbviament, conèixer coses noves. Saber el funcionament exacte d'un clavicordi, un clavicèmbal i del propi piano. La gran importància d'aquest en la societat, ja que segles enrere i no fa tant, en comptes de la música comercial que se sol escoltar avui dia, s'escoltava música acústica; en els carrers, en balls, en les cases de la gent, en espais reservats per a la burgesia... Música en la qual el piano sempre va ressaltar i va ser molt estimat per la gent.

He estat conscient també del paper de les dones en la societat, que és veu reflectit també en la música. No hi ha cap dona que hagi sigut tan mundialment coneguda com qualsevol dels compositors dels que he parlat, el que fa pensar que hi havia virtuoses del piano que no van veure la llum en escenaris plens de gent ni van rebre el reconeixement del públic aficionat al piano. De totes maneres hi ha alguna pianista que sí va ser coneguda força en l'època, com és el cas de Clara Schumann, encara que en gran part fos per interpretar les obres del seu marit, Robert Schumann.

He vist que sóc capaç de fer una composició encara que no segueixi exactament les bases de l'harmonia, el que m'ha motivat per estudiar-la. D'aquesta manera en un futur proper podré fer les meves composicions i anar millorant en aquest aspecte.

Parlant de compositors de piano, hi ha uns pocs músics als que se'ls coneix mundialment, però hi ha una base de molts bons músics que no acaben d'assolir reconeixement. Només triomfen aquells qui són molt bons o que per alguna raó han agradat al públic. És per això que crec que és complicat dedicar-se a això. Potser també a causa d'això molts pianistes no s'atreveixen a compondre, a part de que requereix d'una dedicació i coneixement importants.

He fet una entrevista a la meua professora de piano des que tinc vuit anys, la Susana. M'ha semblat molt interessat de la manera en que m'ha respòs sobre els diferents

àmbits de l'aprenentatge del piano i els anys que es necessiten per aprendre a compondre, la preparació per ser professor/a i gustos personals sobre obres musicals.

He pogut realitzar una entrevista a un afinador de pianos. Realment m'interessava conèixer el procés d'afinació i tot allò que és necessari tenir en compte per poder fer-ho bé. M'ha semblat una entrevista molt enriquidora, no només per la part tècnica d'aprendre una mica com s'afina un piano, sinó també pel fet d'entrevistar a una persona aficionada als pianos i en contacte amb el món de la música.

Durant els anys el piano s'ha anat desenvolupant i millorant. He après com s'ha anat millorant per arribar a la complexitat que té avui dia. He après també els diferents tipus de piano que hi ha, i he pogut apreciar en persona alguns en la meua visita al Museu de la Música de Barcelona.

Ja des de segles enrere, el piano era un instrument que es veia reservat als plaers del burgesos, encara que això amb el temps va anar canviant. I encara actualment és molt més fàcil trobar a algú que té una guitarra o una flauta a casa seva i no pas un piano. Pel seu preu, les seves dimensions i pel que requereix aprendre a tocar-lo és un instrument que poca gent té a casa seva. De fet moltes de les persones que estudien piano, com jo, tenen un piano elèctric a casa, i no pas un acústic o de cua. Diguem que el piano és l'instrument més famós arreu del món, però potser un dels que menys poca gent té a casa seva.

Des del meu punt de vista, el piano és l'instrument més complex i bonic de tots. Tot i que és l'instrument amb més reconeixement, penso que encara podria tenir-ne més.

He tingut l'oportunitat d'aprendre a tocar el piano i gaudeixo tant a l'hora de fer-ho que animo a estudiar aquest instrument a la gent interessada per la música. Aquest instrument dona una comoditat i gran ventall d'oportunitats expressives i és molt interessant també de cara la seva història.

5. BIBLIOGRAFIA

Musicalia: Enciclopedia y guía de la música clásica (tomo). Pamplona: Salvat, 1986.

ISBN 84-7137-873-6

Musicalia: Enciclopedia y guía de la música clásica (tomo 2). Pamplona: Salvat, 1987.

ISBN 84-7137-874-4

Musicalia: Enciclopedia y guía de la música clásica (tomo 3). Pamplona: Salvat, 1990.

ISBN 84-7137-875-2

Musicalia: Enciclopedia y guía de la música clásica (tomo 4). Pamplona: Salvat, 1987.

ISBN 84-7137-876-0

6. WEBGRAFIA

<http://ajuntament.barcelona.cat/museumusica/ca>

<http://cprlealdas.blogspot.com.es/2016/02/impresionismo-musical-musica-6.html>

<http://definicion.de/clavicordio/>

<http://edwinbernalromanti.blogspot.com.es/2015/06/ludwig-van-beethoven-padredel.html>

<http://hinves.com/blog/la-historia-del-piano-etimologia-y-origenes/>

<http://instrumentosmusicales10.net/clavicordio>

<http://instrumundo.blogspot.com.es/2012/12/clave-clavecin-clavicembalo-cembalo.html>

<http://mlozar.blogspot.com.es/2012/11/la-musica-del-impresionismo.html>

http://musica-barroca.com/#La_musica_barroca

<http://orfeoed.com/melomano/2012/articulos/especiales/la-musica-para-teclado-de-joseph-haydn/>

<http://pianoaulagijon.blogspot.com.es/2012/02/el-barroco.html>

http://rincoanda.blogspot.com.es/p/blog-page_22.html

<http://rincoanda.blogspot.com.es/p/romanticismo.html>

<http://www.corazonistas.edurioja.org/haro/recursos/hmusica/romanticismo/INDEX6.htm>

<http://www.entre88teclas.es/el-piano-partes-del-piano>

<http://www.filomusica.com/filo46/clasicismo.html>

<http://www.pianomundo.com.ar/informacion.htm>

http://www.xtec.cat/~gufartes/lIlistat%20instruments/corda_pincada/clavicembal.htm

<https://ca.wikipedia.org/wiki/Clavic%C3%A8mbal>

https://en.wikipedia.org/wiki/Jerry_Lee_Lewis#Compositions

https://es.wikipedia.org/wiki/Clara_Schumann

https://es.wikipedia.org/wiki/Claude_Debussy

<https://es.wikipedia.org/wiki/Clavec%C3%ADn>

<https://es.wikipedia.org/wiki/Clavicordio>

https://es.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%A9d%C3%A9ric_Chopin

https://es.wikipedia.org/wiki/Franz_Liszt

https://es.wikipedia.org/wiki/Impresionismo_musical

https://es.wikipedia.org/wiki/Johann_Sebastian_Bach

https://es.wikipedia.org/wiki/Joseph_Haydn

https://es.wikipedia.org/wiki/Lang_Lang

https://es.wikipedia.org/wiki/Ludwig_van_Beethoven

https://es.wikipedia.org/wiki/M%C3%BAsica_del_Clasicismo

https://es.wikipedia.org/wiki/M%C3%BAsica_del_Romanticismo

https://es.wikipedia.org/wiki/Piano_de_jazz

https://es.wikipedia.org/wiki/Piano_rock

https://es.wikipedia.org/wiki/Robert_Schumann

https://es.wikipedia.org/wiki/Wolfgang_Amadeus_Mozart

https://es.wikipedia.org/wiki/Yann_Tiersen

https://es.wikipedia.org/wiki/Yann_Tiersen

<https://fuentemusica.blogspot.com.es/2010/05/clavecín-clavicordio-piano.html>

<https://mcarmenfer.wordpress.com/2012/04/12/etapas-y-caracteristicas-de-la-musica-barroca/>

<https://sites.google.com/site/instrumentscorda/Home/el-clavicembal>

<https://www.ecured.cu/Clavicordio>

7. AGRAÏMENTS

Agraeixo a la Patricia x x, la meva tutora del Treball de Recerca, per haver-me guiat tan bé al llarg d'aquest treball. També vull agrair a la Susanna x x i a en Carles Horvath per accedir a que pogués fer-los una entrevista, i a la Encarna x x pels seus consells.